

הרב המעלי⁷ וכתב הרב המעלי ז"ל וזה לשונו ובירושלמי גרסינן¹⁴ באושא התקינו שיהא אדם מבזבז חומש ממונו למצוה, ומפרש התם בתחלה על הקרן ואחר כך על הריוח, ונראה סמך לדבר זה שבכל שנה ושנה היו ישראל חייבין להפריש שני מעשרות שנה ראשונה ושניה מעשר ראשון ומעשר שני, שלישית מעשר ראשון ומעשר שני, ונראה מזה שמן המעשר הא' יש לו רשות להוציאו לכל דבר מצוה ואפילו לצורך עצמו ובניו ובני ביתו כגון שיכתוב מהם ספרים ללמוד בהם הוא ובניו ולהשאילן לאחרים שהרי מעשר שני היה נאכל לו ולבניו ולבני ביתו בירושלים, אבל מן המעשר האחר יש לו לתת לצדקה לבני עניים כמו שהיה נותן מעשר ראשון לכהנים וללוים למען יחזקו בתורת ה' ומעשר שני שהיה נותן לעניים, וכל המדקדק בזה מובטח לו שיצליח בנכסיו וכמו שדרשו במסכת תענית¹⁵ עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ואמר¹⁶ בכל דבר אסור לנסות הקב"ה חוץ מזו שנאמר¹⁷ הביאו את המעשר וגו'. עד כאן. L

רש"י מהדו"ק (ז) מגלגל עם בנו להתגלגל ולהתנהג עמו לאט שלא לכופו לעסוק בתורה יותר מדאי. יורד עמו לחייו כופהו לעסוק בתורה בכל כחו. רש"י במהדורא קמא.

תלמידי רבינו יונה ותלמידי ה"ר יונה ז"ל כתבו וזה לשונם יורד עמו לחייו כלומר מכה אותם על הלחי ומכריחם לתלמוד תורה¹⁸.

תלמידי רבינו יונה (ח) הא למקרא וכו'. ויש לשאול¹⁹ היכי קאמר דמשתים עשרה שנה למשנה והלא שנינו²⁰ בן עשר שנים למשנה, יש לומר דכי אמרינן דבן עשר למשנה זהו להכניסו²¹, וכי אמרינן דבן שתים עשרה זהו לכופו, דמשתים עשרה שנה ואילך יורד עמו לחייו אבל בשתי שנים הראשונים אין כופין אותן, והיינו דאמר לשון מגלגלין כלומר מעשר ועד שתים עשרה שנה מגלגלין. ועדיין יש לשאול²² דהכא אמרינן בר שית למקרא ובאבות²³ אמרו בן חמש למקרא.

ואומר מורי הרב נר"ו שנוכל לתרץ גם את זה על הדרך הא' ולומר דבן חמש מכניסין אותו מעט מעט אבל מבר שית כופין אותו ומלעיטין אותו בעל כרחו כמו שמלעיטין את השור²⁴, ומכל מקום אם הבן בריא טוב הוא להכניסו קודם לכן ולהרגילו דהכי אמרינן בגמרא כל המכניס את בניו בפחות משש חבריו רצין אחריו ואין מגיעין אותו. ויש מתרצין²⁵ הכי הא דאמרינן בן ה' למקרא ר"ל בסוף חמש ומאי דאמרינן הכא בן ו' ר"ל בתחלת שש ונמצא שהכל א'. תלמידי ה"ר יונה ז"ל.

רש"י (ט) והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו עד בר שית לא תקבל יש שפירשו²⁶ שיהא בתחילת שית דהא תנן²⁷ בן חמש שנים למקרא, ואחרים²⁸ פירשו בר שית שלימות ומתניתין דאבות ללמדו אביו והכא ללמדו בבית רבן של תינוקות²⁹. עד כאן.

רש"י (י) בר תריסר לתעניתא מעת לעת ובתינוקת פירש הראב"ד ז"ל³⁰ ששלמו י"ב שנה מעת לעת, ודוקא בתינוקת שהגיעה לכלל שנותי בכך אבל בתנוק³¹ עדיין לא הגיע לכלל שנותיו עד י"ג שנה ויום אחד, הילכך השלמה דדבריהם ליכא כרבי יוחנן דסבירא ליה הכי ביומא³² עד כאן. וכן כתב הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל בהלכותיו³³ דליכא השלמה דדבריהם כלל בין לתינוק בין לתינוקת כר"י, אבל הרי"ף ז"ל פסק במסכת יומא³⁴ כרב הונא ורב נחמן דבתראי אינון ואית להו השלמה דרבנן³⁵.

והפירוש הנכון דמעט לעת דהכא אתענית קאי כלומר תינוקת להתענות מעת לעת מכיון שהיא בת י"ב שנה³⁶ כלומר תוך י"ב דהיינו מכי מטיא ליי"א ויום אחד, והיינו כפסק הרי"ף ז"ל שפסק שם בתינוקת דמשלמת בת אחת עשרה וכן פירש רש"י ז"ל³⁷, והוא עיקר דאם כדברי הראב"ד ז"ל היה לו לומר בת תריסר מעת לעת לתעניתא, ועוד דהוה ליה למימר בת תריסר ויום אחד דאינה גדולה אלא בהכי, והכא מעת לעת קאמר דאלמא אין לה אפילו יום אחד משל י"ג שנה ואם

רבינו יונה תירצו דלגלגל מבר חמש ולמיספי מבר שית. 30 והוא כפירוש התוד"ה וכת דמיירי בגדולתה שחיובה מדאורייתא. 31 הרשב"א גורס בסוגיין כגירסת הרי"ף הרא"ש (וכ"ה גירסת רש"י כמו שציין המהרש"א) דנאמרה בסוגיין רק דין דתריסר בתינוקת ותו לא מידי. 32 פב, א ועייש ברי"ף (ג, ב מדפי הרי"ף). 33 והובא ברין (על הרי"ף הנ"ל, בד"ה ופסק). 34 ג, ב. 35 ולשיטתו שם גם לבן וגם לבת יש השלמה (ועייש דלשיטתו נחלקו ר"ה ור"נ אם שנה אחת קודם פירוקן או שתי שנים). 36 וזה כדברי רש"י בד"ה לתעניתא דמיירי בלפני גדולתה שנה אחת ומשלימה מדרבנן. 37 בד"ה הנ"ל.

14 פאה פרק א הלכה א. 15 ט, א. 16 תענית ט, א. 17 מלאכי ג, י. 18 וכרש"י לפנינו בד"ה יורד כתב "לרדותו ברצועה ובחוסר לחם". 19 וכ"ה בתוד"ה שיהא, וראה במהרש"א שקושייתם דוקא לאיבעית אימא דהש"ס דאילו לפירוש הראשון דספי ליה כתורא לאו היינו יורד לחייו אפשר לפרש דבן עשר ספי ליה כתורא ובן שתים עשרה יורד עמו לחייו. 20 אבות פ"ה משנה כא. 21 וזה כתירוק התוס' הנ"ל דבן עשר לגלגל עמו. 22 וכ"ה בתוד"ה וספי. 23 שם. 24 וכ"ה בתוס' הנ"ל. 25 וכ"ה בריטב"א להלן בסמוך. 26 ע"ל בסוף דברי תלמידי רבינו יונה. 27 שם. 28 כ"פ התוס' בד"ה בר שית. 29 ובתוס' (שם) ובתלמידי

שם מקובצת רבינו יונה גבולות
 מסת כהנא
 בוצת מוסק בוק קוק. יונת

י"ג אלו חם היום ה'
 (ה"ה) 3 יום 4 יום 5 יום 6 יום 7 יום 8 יום 9 יום 10 יום 11 יום 12 יום 13 יום 14 יום 15 יום 16 יום 17 יום 18 יום 19 יום 20 יום 21 יום 22 יום 23 יום 24 יום 25 יום 26 יום 27 יום 28 יום 29 יום 30 יום 31 יום 32 יום 33 יום 34 יום 35 יום 36 יום 37 יום 38 יום 39 יום 40 יום 41 יום 42 יום 43 יום 44 יום 45 יום 46 יום 47 יום 48 יום 49 יום 50 יום 51 יום 52 יום 53 יום 54 יום 55 יום 56 יום 57 יום 58 יום 59 יום 60 יום 61 יום 62 יום 63 יום 64 יום 65 יום 66 יום 67 יום 68 יום 69 יום 70 יום 71 יום 72 יום 73 יום 74 יום 75 יום 76 יום 77 יום 78 יום 79 יום 80 יום 81 יום 82 יום 83 יום 84 יום 85 יום 86 יום 87 יום 88 יום 89 יום 90 יום 91 יום 92 יום 93 יום 94 יום 95 יום 96 יום 97 יום 98 יום 99 יום 100 יום 101 יום 102 יום 103 יום 104 יום 105 יום 106 יום 107 יום 108 יום 109 יום 110 יום 111 יום 112 יום 113 יום 114 יום 115 יום 116 יום 117 יום 118 יום 119 יום 120 יום 121 יום 122 יום 123 יום 124 יום 125 יום 126 יום 127 יום 128 יום 129 יום 130 יום 131 יום 132 יום 133 יום 134 יום 135 יום 136 יום 137 יום 138 יום 139 יום 140 יום 141 יום 142 יום 143 יום 144 יום 145 יום 146 יום 147 יום 148 יום 149 יום 150 יום 151 יום 152 יום 153 יום 154 יום 155 יום 156 יום 157 יום 158 יום 159 יום 160 יום 161 יום 162 יום 163 יום 164 יום 165 יום 166 יום 167 יום 168 יום 169 יום 170 יום 171 יום 172 יום 173 יום 174 יום 175 יום 176 יום 177 יום 178 יום 179 יום 180 יום 181 יום 182 יום 183 יום 184 יום 185 יום 186 יום 187 יום 188 יום 189 יום 190 יום 191 יום 192 יום 193 יום 194 יום 195 יום 196 יום 197 יום 198 יום 199 יום 200 יום 201 יום 202 יום 203 יום 204 יום 205 יום 206 יום 207 יום 208 יום 209 יום 210 יום 211 יום 212 יום 213 יום 214 יום 215 יום 216 יום 217 יום 218 יום 219 יום 220 יום 221 יום 222 יום 223 יום 224 יום 225 יום 226 יום 227 יום 228 יום 229 יום 230 יום 231 יום 232 יום 233 יום 234 יום 235 יום 236 יום 237 יום 238 יום 239 יום 240 יום 241 יום 242 יום 243 יום 244 יום 245 יום 246 יום 247 יום 248 יום 249 יום 250 יום 251 יום 252 יום 253 יום 254 יום 255 יום 256 יום 257 יום 258 יום 259 יום 260 יום 261 יום 262 יום 263 יום 264 יום 265 יום 266 יום 267 יום 268 יום 269 יום 270 יום 271 יום 272 יום 273 יום 274 יום 275 יום 276 יום 277 יום 278 יום 279 יום 280 יום 281 יום 282 יום 283 יום 284 יום 285 יום 286 יום 287 יום 288 יום 289 יום 290 יום 291 יום 292 יום 293 יום 294 יום 295 יום 296 יום 297 יום 298 יום 299 יום 300 יום 301 יום 302 יום 303 יום 304 יום 305 יום 306 יום 307 יום 308 יום 309 יום 310 יום 311 יום 312 יום 313 יום 314 יום 315 יום 316 יום 317 יום 318 יום 319 יום 320 יום 321 יום 322 יום 323 יום 324 יום 325 יום 326 יום 327 יום 328 יום 329 יום 330 יום 331 יום 332 יום 333 יום 334 יום 335 יום 336 יום 337 יום 338 יום 339 יום 340 יום 341 יום 342 יום 343 יום 344 יום 345 יום 346 יום 347 יום 348 יום 349 יום 350 יום 351 יום 352 יום 353 יום 354 יום 355 יום 356 יום 357 יום 358 יום 359 יום 360 יום 361 יום 362 יום 363 יום 364 יום 365 יום 366 יום 367 יום 368 יום 369 יום 370 יום 371 יום 372 יום 373 יום 374 יום 375 יום 376 יום 377 יום 378 יום 379 יום 380 יום 381 יום 382 יום 383 יום 384 יום 385 יום 386 יום 387 יום 388 יום 389 יום 390 יום 391 יום 392 יום 393 יום 394 יום 395 יום 396 יום 397 יום 398 יום 399 יום 400 יום 401 יום 402 יום 403 יום 404 יום 405 יום 406 יום 407 יום 408 יום 409 יום 410 יום 411 יום 412 יום 413 יום 414 יום 415 יום 416 יום 417 יום 418 יום 419 יום 420 יום 421 יום 422 יום 423 יום 424 יום 425 יום 426 יום 427 יום 428 יום 429 יום 430 יום 431 יום 432 יום 433 יום 434 יום 435 יום 436 יום 437 יום 438 יום 439 יום 440 יום 441 יום 442 יום 443 יום 444 יום 445 יום 446 יום 447 יום 448 יום 449 יום 450 יום 451 יום 452 יום 453 יום 454 יום 455 יום 456 יום 457 יום 458 יום 459 יום 460 יום 461 יום 462 יום 463 יום 464 יום 465 יום 466 יום 467 יום 468 יום 469 יום 470 יום 471 יום 472 יום 473 יום 474 יום 475 יום 476 יום 477 יום 478 יום 479 יום 480 יום 481 יום 482 יום 483 יום 484 יום 485 יום 486 יום 487 יום 488 יום 489 יום 490 יום 491 יום 492 יום 493 יום 494 יום 495 יום 496 יום 497 יום 498 יום 499 יום 500 יום 501 יום 502 יום 503 יום 504 יום 505 יום 506 יום 507 יום 508 יום 509 יום 510 יום 511 יום 512 יום 513 יום 514 יום 515 יום 516 יום 517 יום 518 יום 519 יום 520 יום 521 יום 522 יום 523 יום 524 יום 525 יום 526 יום 527 יום 528 יום 529 יום 530 יום 531 יום 532 יום 533 יום 534 יום 535 יום 536 יום 537 יום 538 יום 539 יום 540 יום 541 יום 542 יום 543 יום 544 יום 545 יום 546 יום 547 יום 548 יום 549 יום 550 יום 551 יום 552 יום 553 יום 554 יום 555 יום 556 יום 557 יום 558 יום 559 יום 560 יום 561 יום 562 יום 563 יום 564 יום 565 יום 566 יום 567 יום 568 יום 569 יום 570 יום 571 יום 572 יום 573 יום 574 יום 575 יום 576 יום 577 יום 578 יום 579 יום 580 יום 581 יום 582 יום 583 יום 584 יום 585 יום 586 יום 587 יום 588 יום 589 יום 590 יום 591 יום 592 יום 593 יום 594 יום 595 יום 596 יום 597 יום 598 יום 599 יום 600 יום 601 יום 602 יום 603 יום 604 יום 605 יום 606 יום 607 יום 608 יום 609 יום 610 יום 611 יום 612 יום 613 יום 614 יום 615 יום 616 יום 617 יום 618 יום 619 יום 620 יום 621 יום 622 יום 623 יום 624 יום 625 יום 626 יום 627 יום 628 יום 629 יום 630 יום 631 יום 632 יום 633 יום 634 יום 635 יום 636 יום 637 יום 638 יום 639 יום 640 יום 641 יום 642 יום 643 יום 644 יום 645 יום 646 יום 647 יום 648 יום 649 יום 650 יום 651 יום 652 יום 653 יום 654 יום 655 יום 656 יום 657 יום 658 יום 659 יום 660 יום 661 יום 662 יום 663 יום 664 יום 665 יום 666 יום 667 יום 668 יום 669 יום 670 יום 671 יום 672 יום 673 יום 674 יום 675 יום 676 יום 677 יום 678 יום 679 יום 680 יום 681 יום 682 יום 683 יום 684 יום 685 יום 686 יום 687 יום 688 יום 689 יום 690 יום 691 יום 692 יום 693 יום 694 יום 695 יום 696 יום 697 יום 698 יום 699 יום 700 יום 701 יום 702 יום 703 יום 704 יום 705 יום 706 יום 707 יום 708 יום 709 יום 710 יום 711 יום 712 יום 713 יום 714 יום 715 יום 716 יום 717 יום 718 יום 719 יום 720 יום 721 יום 722 יום 723 יום 724 יום 725 יום 726 יום 727 יום 728 יום 729 יום 730 יום 731 יום 732 יום 733 יום 734 יום 735 יום 736 יום 737 יום 738 יום 739 יום 740 יום 741 יום 742 יום 743 יום 744 יום 745 יום 746 יום 747 יום 748 יום 749 יום 750 יום 751 יום 752 יום 753 יום 754 יום 755 יום 756 יום 757 יום 758 יום 759 יום 760 יום 761 יום 762 יום 763 יום 764 יום 765 יום 766 יום 767 יום 768 יום 769 יום 770 יום 771 יום 772 יום 773 יום 774 יום 775 יום 776 יום 777 יום 778 יום 779 יום 780 יום 781 יום 782 יום 783 יום 784 יום 785 יום 786 יום 787 יום 788 יום 789 יום 790 יום 791 יום 792 יום 793 יום 794 יום 795 יום 796 יום 797 יום 798 יום 799 יום 800 יום 801 יום 802 יום 803 יום 804 יום 805 יום 806 יום 807 יום 808 יום 809 יום 810 יום 811 יום 812 יום 813 יום 814 יום 815 יום 816 יום 817 יום 818 יום 819 יום 820 יום 821 יום 822 יום 823 יום 824 יום 825 יום 826 יום 827 יום 828 יום 829 יום 830 יום 831 יום 832 יום 833 יום 834 יום 835 יום 836 יום 837 יום 838 יום 839 יום 840 יום 841 יום 842 יום 843 יום 844 יום 845 יום 846 יום 847 יום 848 יום 849 יום 850 יום 851 יום 852 יום 853 יום 854 יום 855 יום 856 יום 857 יום 858 יום 859 יום 860 יום 861 יום 862 יום 863 יום 864 יום 865 יום 866 יום 867 יום 868 יום 869 יום 870 יום 871 יום 872 יום 873 יום 874 יום 875 יום 876 יום 877 יום 878 יום 879 יום 880 יום 881 יום 882 יום 883 יום 884 יום 885 יום 886 יום 887 יום 888 יום 889 יום 890 יום 891 יום 892 יום 893 יום 894 יום 895 יום 896 יום 897 יום 898 יום 899 יום 900 יום 901 יום 902 יום 903 יום 904 יום 905 יום 906 יום 907 יום 908 יום 909 יום 910 יום 911 יום 912 יום 913 יום 914 יום 915 יום 916 יום 917 יום 918 יום 919 יום 920 יום 921 יום 922 יום 923 יום 924 יום 925 יום 926 יום 927 יום 928 יום 929 יום 930 יום 931 יום 932 יום 933 יום 934 יום 935 יום 936 יום 937 יום 938 יום 939 יום 940 יום 941 יום 942 יום 943 יום 944 יום 945 יום 946 יום 947 יום 948 יום 949 יום 950 יום 951 יום 952 יום 953 יום 954 יום 955 יום 956 יום 957 יום 958 יום 959 יום 960 יום 961 יום 962 יום 963 יום 964 יום 965 יום 966 יום 967 יום 968 יום 969 יום 970 יום 971 יום 972 יום 973 יום 974 יום 975 יום 976 יום 977 יום 978 יום 979 יום 980 יום 981 יום 982 יום 983 יום 984 יום 985 יום 986 יום 987 יום 988 יום 989 יום 990 יום 991 יום 992 יום 993 יום 994 יום 995 יום 996 יום 997 יום 998 יום 999 יום 1000

4

הוא ככלל עני המהפך וכו' ולא חשין וכו' וכיס אם הבן שימש אפילו שלא בקביעות סם במקום אביו והאידנה מקבל הרב שכר כראותה כתיב ס' פ' עט"ג ו' והוי במלמד דמנובל ממימ ס' רל"ז עיי"ש כן נראה לטעמי.

אמנם אפילו לדעת הפוסקים שאין כתר תורה בירושל נראה דהיינו דווקא בירא דעדיף מי' או דוה כבוד תורה דאתריס את כבוד התורה של המת אבל אם לינו עדיף מי' רק שאינם רלוים בו מהמת מעלות אחרות בניו וככה וכדבירור פה וכו' ולא כזה לא מלי למדתי דמהיכלת תיתי יגרע ממנויים אחרים בשלמה אם זה עדיף ותימ גדול דחיוב ומלוה להקדים המופלג יותר איכא למימר דהדרבה מעלות התורה הוא זה אבל בשוין לביע בנו קודם ולא גרע ממלךין וקובץ וכן נראה מלשון מרן ז"ל כמים דרך כבשי. מיירי ולכן כלך מדרך הזה ובשמך יקראוהו וכו' ויהי' ה' עמך דברי רבך הדי' משה שיק מברסלואווע :

תשובה רבי"ט

הלכה פסוקה כרמנים וטופיע יוד ס' רמיה סעי' א' דכופין על הדקה וירדיו לנכסיו ודין זה למדו הרין ככתובות דף מ"ט ע"ב מסוגיא ערוכה שם דף מ"ח ע"א דמי ששחטתה ביד יורדיו לנכסיו לנכות ממנו לרעה ותחת שם מזה על הרשעית דכוסר דלון יורדיו לנכסיו לנכות לרעה וכמומה ס' זה בהפלא עין מלח הרב אבדקיק נאדס י"י בעלי שאייה מכתב ע"א שדמך למלוא שרש לרין זה וכו' ולמד זה מלשון אפיק בדבר שאינו מוכרם כדירוע לל כשן לאפירוי ואפיק מלשון הכייל ובכ"כ הגירסא שקל מיני והנה דעת הכייה והשיך שם סיק ד' דאפילו שלא בפניו יורדיו לנכסיו וכו' בעור שם סתם יורדיו לנכסיו והכ"ל השיך שם ראי' מס' רמיה סעי' ג' והרב אכ"ד דיקק נאדס ר' הגיה דברי השיך וכו' דליל ס' ר"מ עיי"ש ולא כוון יפה בהבטח אלא הגירסא ככונה רמיה ותחת סעי' ג' י"ל סעי' ד' והיינו שמכיל ראי' גדולה מדברי הרמיה שם שהביא דברי הגהות מי"י בשם הר"מ דלמד בניו למית יורדיו לנכסיו שלא בפניו :

ובזה מסולק טענת הרב הכיל דדווקא משום נעילת דלת יורדיו לנכסיו שלא בפניו דמהתם מוכח דליש דז"א והא דבעי טעמא דנעילה דלת היינו כחוב שאפשר לומר דרפע ויש לו שובר ואפ"ה משום ביד גובין שלא בפניו וכן מוכח בעירובין דף כ"ב ע"ב ומה שכתב הרב הכיל מכה קושי' הרשעית בכ"מ דף ק"ו כבר הקדמו בתו"ס וי"ט פ"י מי"ג ואפילו החוב יודע לא כי רק כשישכור בשלמה אבל היכא דלית לי' ממון עלי' עיב מודה מכה דברי הגהות מי"י שניהם כן על הרמנים וכפי' ראיית השיך גדולה מהנהיג הנהגות מי"י כן על הרמנים ורמיה על השיע וכתן כסי' רמיה לא ה"י כלום עיב דעמו דלאו דווקא בפניו כן נראה כוונת השיך : ופי"מ לדינא כבר כי היתה מליר כלהעיו ס' ע"א ס"ב דמשם מוכח דלדקה שאלי מלימוד תימ ולדקה אין יורדיו לנכסיו שלא בפניו ותחת על השיך דאשחמט מני' האו דאכעיו ס' ע"א ס"ב דמוכה דלדקה אין טיפין שלא בפניו וכו' הכ"ש שם ס"ק ג' ויש ליכס קלח דברי השיך עפ"י הכיל דכוונתו רק על הרמיה שם כלהי"ע הכ"א דעת הטור דאפילו בלדקה כופין שלא בפניו וכן ס"ל בלמח לטור נס כ"ד ס' רמיה לפנין דקה והרמיה כ"ד ס' רמיה לא הגיה לכן כי מה שכתב :

ואפשר ליכס דלא שמעינן מההע"ז ס' ע"א הכיל אלא דלון מחייבין אותו שלא בפניו אבל אם כבר מחייב כלן ופסקו עליו ואח"כ הלך למדינת הים שפיר איכיל דהדין כהון כהכ"ה והשיך שאפילו הרמנים מודה שורדיו לנכסיו אפילו שלא בפניו ובין שכלן מיירי רק לפני ירוד לנכסיו משמע אפילו מחייב כבר אפ"ה דווקא בפניו לכן שפיר כי הכ"ה והשיך דלאו דווקא בפניו והר"י דנאלהע"ז ס' ע"א הגיה הרמיה על המחבר וכלן לא הגיה וטונוס דברי השיך לריבא :

תשובה ר"ד

בימי הפורים ישינו כרחה הורים וטורים . להרב המופלג וכו' מוה' יעקב שלום סופר ר"י מק"ק טאפלאשן ע"א . יקרתו הגיעי ואשך בך לן מעלתו ר"י לפי המבואר ב"ד ס' רמ"ט דבמכות מעשר אין לקנות ממנו ספרים כי הוא לעניים או רשאיין ליקח ס"ת משני תימ וליהן לו ממעות שלו ככ"ד שו"י הס"ת כשער הול והמוחר יתן לו ממעות מעשר בתורת דקה או רשאי לעשות כן ודעתו דעת תורה נוטה לעשות כן . ונחוי אכן כעוה"י בעמער ע"כ כ"ב אין לירייו להאי דינא הכה כפי"ד דמתי' משנה ד' חק ואם היו לימודים לאכול אלא יבואו ויאכלו ובלבד שידועים וכו' :

74

ופ' הרמנים כפי' המשנה שם דלם לא מודיעם נראה כמאכלי אורחא ומשטרותיו ועושה כהן לרבי . נראה מלשון הרמנים דזה דווקא אם קורא אותם להכילם כתיבו לר"ך להודיעם דל"כ שיך השם הכיל אבל בשולת להם א"ל להודיעם שמשטר עני הוא . וכן מוכח מדברי הגהות מדרכי ר"ש כ"ב ס' תרתי דכי על התוספתא דמעשר עני נותין אומה לחבר העיר ופי' דהיינו ששולחין לו מן כהון ולא מיכרל דמעשר עני הוא אלא מהו כמנהג ודורן וכו' יערי"ש וקשה ממשנה דדמח' הכיל ועי"כ היכא דנשאלת מתיבו א"ל להודיע . ואפילו לפי מלי דמשמע שם דמתי' מירושלמי דהע"ס משום גניבת דעת נראה נ"כ היכא דנשאלת לו אינו אסור משום גניבת דעת דליתו הוא דקא מטעי' נפשי' וכדליתא כפי' גיבוי .

זלפי"ן נראה כדירון דמיירי מרן כתיב ס' רל"ז י"ה אסור משום גניבת דעת ולר"ך להודיע וזה לא שמתנו אלא נראה דודאי זה שמתחיל לו עובד אין כזה משום גניבת דעת דכך רל"ז שנס עבור מעשר עני לר"ך להחזיק לו טובה וכו' עבור מעשר כספים אלא דשם דמיירי דמכניסין לתוך ביתו לאכול על שלמח דעל זה הם מחזיקין לו טובה עבור קורבא והכ"ס זלח והוא בלמח לינו עושה זלח אלא משום ליסור שבת שאסור ליתן להם לתוך ביתם ועי' לר"ך להודיעם אבל בשלמה א"ל להודיע . וא"כ כדירון שלנו אין לאסור מעמם שלא נודע לו שכוח מעשר עני דלון לר"ך להודיעו . וגם אין לאסור מהא דלמירין כהנייה דף ח' ע"א דלון מופלג מעות למעות ואפילו לר"י דמחיר והכי קיי"ל יליף לה מקרא אבל בשלמה לא . דכתם שאלי דבשעה שהוא יולא בו מעורב חולין . במעשר אבל כלן לפי דעת הלוקח אין כלן מעורבת כלל אלא כל הס"ת קונה ממעות חולין ומה שנתן לו יותר מעשר הואו בתורת נדבה ולדקה הוא ונתן לו כדודאי אם ה"י נתן כפי שווי' של ס"ת שאינה מהודרת כל כך ממעות חולין ומה שמהודרת עפי' ביקור ה"י נתן מן מעות מעשר זה ה"י דומה לטופל ונראה פשיטא דאסור מהכ"ה הכיל .

ויש להביא נמי ראי' מדל"ג ס' שוס אחר במתפורס' ס"ק דביק דף ט' ע"ב דלמרו שם הידור מלוא עד שלים זה משלו מלךין ואיך משל הקב"ה ודחקו כפירושו ולא שיערו דמיירי דעפי' רשאי ליתן ממעות הקדש לו מעות מעשר ועי"כ דלעולם אסור כה"כ אפי' מוכיף על הדיור עפי' מחיוב וכפירוש הידור מלוא עד שלים ס"ק בל"ה ס' תרניו דיעות כזה והמני"ח כס סק"ה כי דלם קיה אחרונ כשר ואח"כ מלא מהודר יותר לכ"פ א"ל לקנות האחר ותמתי א"ך נעלם מהם דמנובל בירושלמי ס"ק דפ"ה דלעילי לקח מלוא ומלא נאה ממנו מעריכין עד שלים חמנים כ"הא מנובל דלעילי כדירון שלנו דנתון כל המעות כשער שכולו מחזיקין אפי"ה בעמער עני עלמו פשיטא דאסור דליתו יולא כזה ידי נתייה : וגדולה מזו מנובל כתיב דף י"ה ע"ב דלון להקנות מעשר עני לעני בחליפין דמחוי כתיבין דהיינו עבור מה שמקנה לו הקונה הסודור נתון הוא לו המעשר עני דאפי' דמעמער שוב הרבה יותר מרסודור וגם סודור הדלל למרע מי"מ לא נוקדי' נתייה אלא מכירה ה"י מכ"ש דבכ"ה לא מקרי נתייה אלא מחליף ולינו יולא כזה ידי נתייה ולי"כ במעשר עני כה"כ אסור . ועדיין יש לרין דלמח מעשר כספים דליתו חיוב כ"כ כמי"ס מרן כפי' רל"ז בלמח השמ"ק בכתובות דף ג' כי דהע"ס דקרא חלקו לפי מעשרות דהחומש ש"פרי"ש יחלק לפי מעשרות . מעשר אחר רשאי לעשות בו מלותיו ומשמע אפי' מלוא מחויבים והמנובל הכי הוא דונמת מעשר ראשון דהוא לכה"ס ולמחזיקים בתורת ה' ועניים ועפ"י ה"י אפשר לומר דמהר"מ שגובל השיך כפי' רמ"ע ומהר"ל מיירי לא פליגו דמהר"מ מיירי כחומש דהיינו חלק הא' ככ"ל ומהר"ל מיירי בעמער הש"י ומהר"מ נר ברך בשבועה ס' ע"ד כי דמעשר כספים זכו בו עניים שכבר הגו כן ליתנו לעניים ועי"ש ומי"מ כיון דזהו לינו מכה אפשר לומר דמעמער כספים דלא כתיב כ"י נתייה יחא מוהר ככ"ה .

מי"מ לא נראה לי להחיר דמיד כיון דפוסק דמיס עם המנובל וטופה קנין על הס"ת דנמים הק"י"כס ביניהם הוא מחויב ליתן סך הכיל ואפילו אם יאבד ממנו מעות מעשר אח"כ הוא מחויב בכך ולענין שכוונתו ה"י וכו' ממשות מעשר דברים שבלג ל"כס דברים ואפי' ס' כינו לכן עלמו ואפילו כפי' עדים נראה דלא מהי דמסירת מודעת בניין שיהא יוכר אונסו וכאן מלן אונסו וא"כ כל שלל ס' לו למיכר הוא מחויב ליתן סך הפסוק ביניהם וא"כ פורע הוא חובו ממשות מעשר וזה כדודאי אסור וכמי"ס מרן שם כפי' רל"ז [אמנם לפי מ"ש בעיני סם דהיכל דמתחייב דרעחא דמעשר רשאי לפרוע אין ליסור מעמס זה ומיכו דבריו קשים מבי"ה דף י"ט סוף ע"ב] ומ"ס מרן בתשובה ס' רכ"ט דהך תקנת אולת' דלא יבואו יותר מחומש הוא רק מלד התקנה אבל מן התורה כיון שגשאר לו להחיות את נפשו לר"ך ליתן השאר . בירושלמי ס"ק דפ"ה משמע דהלמ"מ הוא ופכחו ותירו ומיקו .

ועוד כיון דהס"ת מסתמא נמכר בשאר שנוקס אלא שה"י אפשר לו

שאלות

מהרים שיק חזיר

ותשובות

לו לרחוק להמור הכרזך למעוט והי' מוזיל גבי' משום אונס ממון
 זה סוי רק כאלו מנד' אונסו מותר ומוחל על מעט משווי' של הסימ
 כרי טובי' ויבוא חרופת' שכל הלאה של לוקח כדלית' כנדרים דף
 ליה אל כל שלח דמק הוא מוכר כס' כשויו וכל המעות דמי סימ
 כן ולינו מוח' לו כלום רק שאינו מדמי' אוחו שיומר לו משלו איכ
 כפי דליו מחוייב בזה מימ' לא עדיף מטופל דלעיל ועיי' לפי עמד
 ככהי' אסור לעשות כן כן גראה לפי עיני' דליו כלן רוחח לעניים
 רק מה שאינו דוחק אוחו לומר משלו ולמחול משלו דעי' אונס ממון
 הוא מותר משלו וכמי' כבי' דף מ'ז עיי' ולא רוחח כי הלי' בעי'
 שישעה כמות' מעשר רק רוחח חדשה ועיין בתשובת' חז"ל סי'
 קיי' כן גראה לפי עיני' L

תשובה רליא

בעוה"י מוסט יוס' אי' לסדר לך תרלי"ה לפיכ' .
 החיים והשלום וכל טוב להר"ב המהולל המופלג כשי"ת מוה"י משה
 הלוי פולקא חביד דקיי' כחליהאד' ישיא .

מכתבו קבלתי ומה ששאל אוחי לחוות דעתי ברין מומרת אחת
 ששואל לגוי ורולית לגדל חייה מעות לבנין ביחסי' ויכתב
 שמה לזכרון אה' רשארן לקבל ממנה ובי' מעלתו דמי' כדורולי' אין
 לכתוב שמה שם דגמלי' הוא מימ' על גוף הדין אה' רשארן לקבל לביחסי'
 הוא מוסק הולל והרמיא' ביוד' סי' רי"ד כי' דליו' מקבלין מן המומר
 לביחסי' והשיך שם סקיה הביא בשם חסודת' מבייט' שמקבלין ומאוסק
 מעלתו אה' י"ס לממון על המבייט' ושארין כדו' ספר המבייט' לעיין בו
 עיי' ולפי עיני' הנה כביחסי' סי' קי"ד סי' י"ח הביא בשם סי' א'
 דמותר לקבל מן המומר ממון לכתוב סי' וס' הביא שם דברי המבייט'
 ודעה האיר' שם די"ל דלא פליגי רמיא' מיירי בשטרה דווקא דשטה
 לר' אסור ליחמ מהמומר דהוי כקרבן אכל שאר דברים מותר והמהשיק
 שם פליג עליו וכי' דבוי' סי' רי"ד כי' הרמיא' שום דבר אין מקבלין
 לביחסי' ממומר מוכח דפליגי .

ובאמת דברי הרמיא' שם נוגעים דברי המלחמי' כחוב המונח
 כבי' סי' רי"ט ועם משפט כדברי האיר' דווקא שטרה ור'
 ונוף דברי החו"ס ש"י דלכך מקבלין לביחסי' משום דהוי כקרבן וככריס
 טודריס דריס ודבות גראה דעס' זה שיך דווקא למי' כמות'
 דף עיי' טיב דדריס ודבות מקבלין אכל הרמבי"ם כפי' מהלכות מעשה
 הקרבנות ספק כרעיק דווקא מקבלין אכל הרמבי"ם כפי' מהלכות מעשה
 דעטי' ביחסי' דמיין לעולות וגם הרמבי"ם כפי' מהלכות מחנות
 עייס דין ח' שכתב דלביחסי' מותר לקבל מהגויס וכי' הכי' דיליף
 מקורה דלמריין כעירובין דף ו' דמקבלין משמש דהיינו לבנין ביחסי'
 הוא דבר שצונח וקשה ודבות לגדריס ודבות . וכביחסי' בי' דף ו'
 כי' טעם אחר דלכך אין מקבלין לזקק משום דמכפרת משאי' מוי'ד
 וינין ביחסי' גם כן לא דמי' לזה לזקק דמכפרת ולכן שפיר יש לדמות
 כל עטי' ביחסי' ודבות ודבות ואי' סברת הרמיא' בי' .
 מי' הרמבי"ם לא אכול לכוון טעמים אלו ואזכרנה עולה מכפרת
 קום משאי' איך גריס ודבות ואי' חז"ל אין מקבלין מהן איכ
 עדיין תקשה למה לביחסי' מקבלין ועיי' בהרמב"ם מקבלין לביחסי'
 אחמשת דווקא לקרבן איכ' אשכר דלויכ' דגם ממומר מקבלין לביחסי'
 וכדעה המבייט' ובי' המבייט' כתשובה שם דרק מקרבן נתמטע ולא
 לעיין שאר דברים ולא הביא שום ראי' ואשכר דכוונתו להראות
 שכתבתי אליה דהרמבי"ם .

ולכאורה הי' י"ל להביא ראי' מהירושלמי' פיק דשקלים הלכה די'
 דפליגי ריי' וריא' ריי' פי' דמחתי' בין כגברי' בין ככתי'
 מיירי וריא' סוגר דרישא' מיירי דווקא ככריס וכיאר הראי' כפי'
 דלריא' רישא' מיירי דווקא ככרי' אכל ככתי' אין מקבלין ממנו אפילו
 מור' ונוד' משום דכתי' כס' כמומר' דליו' מקבלין ממנו אפילו
 ולכן אפילו דבר הידור והידור אין מקבלין מהס' כמו דרשיו'ן מקרא'
 ארס כי' קריב' מכס' מהס' ולא מן המומר וכי' ובספר שלום ירושלים
 כי' דפי' הפירוש כן ודלא כקרבן העדה עיי' וכן לפישי' גי' כ'
 גראה כן פשטות לשון הירושלמי' דמייתי' ענה מכריית' דתי' דארס
 לרבות אה' הנשים ומכס' להוליא' את המומר שאין לו שייכות שם ועיי'
 כפי' הראי' ואלת' מייתי' הכריית' דמארס ילמי' לרבות את הגריס
 ועיי' דריס מהס' למטע' את המומרים ואפי' דכתי' אין חילוק בין גוי
 למומר והיא' דגם כגריס' אין חילוק דימא' הוכיח' סופו על תחילתו
 ולא נתני' בלב' שלם כלל וכי' כגוי' ואפילו מן המומר יקבלו קמי'
 דגם כגריס' יש חילוק בין מומר . וכנה מיישכ' שם קוי' הראי' דלמה
 לי לרבות גריס' ולהי' אי' .

ועיי' לפי' הראי' קשה לריא' דסוגר דכתי' הס' כמומר' איכ'
 לדעת הרמיא' הי' דממומר אין מקבלין לביחסי' כיון שסס'
 יריחי' חסילה ומפילה כקרבן ודיס' כקרבן וליו' מקבלין ממומר איכ'
 כקרבן אה' חסילה

ממומר לבית המקדש איכ' קשה על מחתי' שם דיליף כל שאין יודע
 וידור אין מקבלין מן הגויס דמקרא' מפורש כעורא' כי' לא לכס' וללו'
 לבנות בית אלקינו איכ' מלי' ראי' אה' קרא' דעורא' ככתי' מיירי
 וכתי' דייס' כמומר' לריא' וכן המומרים לא מקבלין לקרבן ולא
 למכשירי' קרבן ולכן שפיר אמר לחמי' דלא לכס' וללו' אכל גויס' דמקבלין
 מהן קרבן אשכר דמקבלין מהן שקלים .

ואפשר דכתי' טיקר הראיה' משום דלכריס' לא לר' קרא' למיטופא'
 דבר שאינו ידור וידור דהרי' דרשיו'ן כמנחה דף עיי' בין
 לרעיק' ובין לריה' דווקא דבכר הידור והידור מרבי' מליס' איכ'
 דמעיקר' הקרא' דעורא' מביא על הכותיים לכל מר' כדלית' ליה בין
 לרי' ובין לריא' ומהי' דכפירובין דף ו' עיי' מביא רבא' ראי' לרי' דליו'
 מקבלין מנוי' לכהי' מקרא' דלא לכס' וללו' ואפי' יומא' דרבה' כרי' סיל'
 דליו' דיוכותיים כגוי' עד שגורו עליה' מימ' אה' שסקא' על רי' ורי' מי'ס'
 למיטופא' ומיטופא' היו עמי' כדלית' כחולין דף ו' וכדכתי' בקרא' אה'
 סי' היו ירלי' ומה' אלוקה'ס היו עובדים מי'ס' גס' אז חינו ראי'
 דקורס' גזירה גראה כחולין דהי' דייס' כגוי' רק רי' מי'ס' למיטופא'
 ורבה' אליה' דנפשי' קאמר ולעולם איכיל' כדמת' כרמיא' הי'ל' מי'ס'
 חסילו' לרמיא' אין זה אלא מדרכין :

ולכאורה הי' י"ל דווקא' אה' הוא דבר כפי'ס' הוא דליו' מקבלין
 אכל אה' נא' כמפורס' עם הלקי' ישראל' לכי'ס' מותר
 דבעל' כדכ' כמי'ס' הקלוסי' כפי' רמי' לחימי' וכן באנוי' מלווא'ס'
 כהשפי' סי' כיה' סע' י"ג דהא' דמקבלין שקלים מן הקטן אחי'ג' דקיי'ל'
 דקטן לאו' כר' חקטי' מהי'ס' וחסילו' כשהגיע' לעומת' הסעופות ומי'
 דבעל' כיון שהוא קדוש מדרכין אין לו שם בעלים' עליו ולכן בעל'
 כדכ' ועיי' כבי'ס' לא מקרי' מטפל' לזקק' לכתמילה' שכרי' אין האיסור
 עדיין אלא שכתפס' הקרבה' יחי' משל' לזכור ואיכ' לכוור'ס' גס' כגריס'
 ומומר' י'ס' לומר כן :

איכ' קשה מי'ל' מקרא' דעורא' דלא לכס' וללו' דליו' מקבלין שקלים
 דלמה' דווקא' כעורא' לעיין שלא קבלו מהס' לבנות את המקדש'
 שהוא דבר הידור וקובע כמקומו לא שיך' כיוול' אכל שקלים' או
 כעירובין דף ו' דמיירי' מעות' לכהי' מבי' דליו' מקבלין דלמה' מקבלין
 כמו מן הקטן משום דבעל' כדכ' ולי' דסיל' לסי'ס' דקרא' מלחא'
 דסקיק' נקט' לא נכס' ולא לנו' לבנות' חסילו' כפי'ס' כמחשכ' אה'
 עם האחרים' ופיר' י'ס' ראי' מהמס' דחסילו' כמחשכ' אין מקבלין
 אלא דלפי' לכוור'ס' גס' גבי' גויס' לרי'ס' להביא ראי' מלא' לכס'
 דכמנחה דף עיי' חינו מוכח' אלה' כשהוא כפי'ס' איכ' עדיין קשה מה'
 שאי' ולי' דסיל' לסי'ס' דליו' מקבלין דלמה' מומר'
 דכל הראי' מלא' לכס' והרי' ככס' הרמבי"ם כפי'ס' ממהמ' עיי'ס' דין
 ח' דווקא' לבדק' הבי' ילפי'ן לאסור' מלא' לכס' אה' לביחסי' מותר'
 ולא ילפי'ן מלא' לכס' ואיכ' גראה' דלפילו' דלמה' הרמיא' דכי' דליו'
 מקבלין ממומר' לביחסי' היינו דווקא' דבר שמומד' כפי'ס' אכל עיי'
 תערוכת' לבי' מותר' ובפרט' כפי' מיש' לעיל' וכי' גראה' נוף דהכר'
 חינו אלא מדרכין' וחס' חינו דבר' מקווי'ס' הכי' הרמבי"ם כפי'ס' ממהמ'ס'
 עיי'ס' הי'ל' כי' דכדיפנד' אה' קיבלו' ממנו דבר' שאינו מקווי'ס' אין
 מחזירין' ורק לכתחילה' אסור' ויכולי' ביכרי'ס' לא חמור' מדבק' הבי' .
 עיי' גראה' לפי' עיני' דעי' תערוכות' מותר' וממילא' כמט' דלזכור'
 לרשום' שם המומר' מדינה' מוכר' מי'ס' מעלתו דהוי' נגזיל' אלא'
 דמדינא' איכיל' דלזכור' דלו' שם בעלים' עני' וממון' בעלים' לא כעיל'
 כמבואר' כפוסקים' וכבי' דף ל"ה ועיי' סברא' עלי' הי'ל' חינו אה'
 היא' נוחת' עיי' הקטל' או עיי' סבר' ולא' כשאר' למה' שום זכות' כממון'
 ההוא' כן גראה' לי' חמס' כל זה כתבתי' לפסל' בגוף' דהי' לאמס'
 כעורא' דוי' הכי' בלתי' קיי'ל' כיו'ד' סי' רמי'ס' ובגמרי'ס' סיו' מי'ד'
 ממהמ' עיי'ס' דליו' מקבלין' לזקק' מהס'ס' אלא' דבר' מוסק' דכדכ'
 מרוב' איכ' חש' גול' והרי' קיי'ל' דגול' גוי' אסור' ופירין' כבי'ס' סי'
 מרלי' ומהי' דככ' מלוג' שלם' מסחמ' כגוי' חין' לו' פירות' ממנה' חו'
 תקנת' חכזיל' כשי' ישראלית' חבל' לל' ככרי'ס' מי'ס' מי' יודע' ומאן'
 מי'ס' והקבי'ס' שונא' גול' בעולם' ולדעתי' קשה' לעמוד' עיי' ככירור'
 אה' הנה' כמנת' מעות' שלם' כיון' דלוי'ס' כלמנת' על' זה ומי' יחי' לפד'
 לה' וליו' לרין' אלא' מה' שעיני' רוחות' והגראה' לפי' עיני' כתבתי' ולאחזק'
 ככרבה' ויהי' עני' וחס' סי' כדו' ילני' דברי' החותם' ככרבה' המשושעת'
 הק' משה' שיק' מצרפס'אופ' :

תשובה רליב

בעוה"י יערגין שנת תרלי"ה לפיכ' :
 על דוכ' שלום' מפחה' ועד' פולס' ידיר' הרב' המופלג' כחורס'
 הדיו' המלוי'ן כסלכה' מרון' ושנו' כשי' מוה"י ישי' כיי' :
 הגיעי' ועל' דבר' הלכה' ששאל' ממני' לחוות' דעתי' ברין' שחלק'
 הוא' עם' הרב' הגאון' חביד' דקלמ'נו' י"י' כסלכה' למשפט' הרב'
 יתענג'
 גי'ה

הי'ל' דולח'
 דתי'ס' וליו'
 קיימת' אה'
 ליקח' גס'
 שפיק' דכיו'
 קא' חז' ו'
 לשמות' ו'
 קודער' ב'
 זה' עיי' ב'
 גבלי' דתי'
 כיו'ד' סי'
 סקדי'ס' א'
 העיר' או'
 מבעט' כן'
 יודע' אה'

והנה' ל'
 על' ראי'ות'
 לא' לעיי'
 לנכחי' ד'
 כמה' שמו'
 כי' בלח' ו'
 שכלכ' הר'
 לזו'ו' או'
 דטמו' אכ'
 אין' לשמו'
 שפיר' כיו'
 שרש'יו' ו'
 משחבר'ו'
 לטו'ת' כו'
 יחיד' מש'
 כמבואר'
 יחיד' זה'
 טוב' ויש'
 השך' ב'

אמנם'
 לנכחי' ד'
 לנכחי' ד'
 הקרן' ש'
 סי' רכי'
 יד' כתי'

אמנם'
 הקרן' ל'
 גי'כ' כמ'
 דכין' י"ג'
 וליורשין'
 ליתן' מ'

אך'
 מהר"י'
 דף' סי'
 אותם'
 עולמה'
 אחרים'
 דהויל'

איברי'
 או' יח'
 הקרן'
 הגאה'
 דחשיב'
 שו'י'
 סי' ק'

6

Stern, Bezalel

בס"ד

ספר

בצל החמה

חלק רביעי

כולל

שאלות ותשובות וברורי הלכות

הנוגעות לארבעת חלקי השלחן ערוך

מאשר חנן ה' את עבדו. עבד לעבדי ה'

בצלאל שטרן

אב"ד דק"ק קהל יראים (ארטה).

דעיר הבירה וינא יצ"ו

לפנים אבד"ק הרמנשטדט, אבד"ק פאפא, אבד"ק עדת ישראל

בעיר מעלבארן יצ"ו, ור"מ דישיבת ברית אברהם שם

ונשיא התאחדות הרבנים החרדים באוסטרליא

בלאאמו"ר הגאון המובהק צ"ת וכו' מו' אברהם זצוקלה"ה והי"ד

מח"ס גפי אש, כתבי אש, מליצי אש, שלחן אש, מסדר חילוקים ושיטות,

כלבו הקטן, מנחת אברהם, הדרן עלך ועוד ספרים שלא נדפסו

והם עדיין בכ"י, ה' יזכנו להוציאם לאור.

עיה"ק בני ברק תובנ"א

שנת ה'תשמ"ב

העולה להלכה: (א) מותר להכניס בשבת שרוך ועל ארוג אפי' לנעל חדש, כשאין עורה בהכנסת הפרוך (אות ז'). — שרוך שאינו ארוג, כחוט ומשוחה ל"ט להכניסו בשבת לנעל חדש, אטפי' שאין עורה בהכנסתו (אות א"ג).

סימן קס

בנוסף, לשם יחוד' וכו' ותרי"ג מצות התלוים בה.

בשאלתי בנוסח לשם יחוד וכו' שהומרין לפני עטיפת העלות והנחת הפילון, נעילה לולב, ישיבת סוכה ועוד כפי שדפס בסדורים, כאלו קיימתי בכל פרטי וכו' ותרי"ג מצות התלוים זה וכו', והרי מלת מצוה לשון נקיבה היא וא"כ הוליל ותרי"ג מצות התלויות זה ולא התלוים שהוא תואר לזכר.

(א) ובלע"ד לזכר כי ראייתי בסי' מכתבי חורר (סוסי ק"ה) תשי' מהגאון בעל שפת אמת ששאל על הנוסח שאומרים, ותרי"ג מצות התלוים זה, והרי מספר כל המצוה אינו אלא תרי"ג וא"כ במצוה ליתא אינן תלויות רק עוד תרי"ג מצות שהן ביחד תרי"ג וכן במצוה הפילון, והשיב ח"ל, דע לך דתרי"ג מצוה הם הכלל וכל מצוה ומצוה מיוחדת בפני עצמה אך הכלל צריך לפרט ולכן תרי"ג מצוה תלויות בכל מצוה ומצוה עכ"ל. — ואני אמרתי עוד בזה עפ"י משי"ב המברשי"א (סוטה ל"ז בה"א"ג ד"ה ארבע), כי מלד הנותן שהוא האחד האמתי כל התורה היא כמצוה אחת ויסוד אחד לכל התורה שהיא האמונה כמ"ש סופ"ג דמכות ב' חבוקק והעמידה על אחת וכו' עכ"ל. ועיי' בהקדמה לסי' יד הקטנה (דף ה': ד"ה וביאור הענין) כי מלד הנותן יתבדק ויהעלה כולם הם במצוה אחת וזה הוא אמרם, חכמי ולא יהי' במאמר אחד מפי הגבורה שמשום וכו' וכלומר כי הוא יתבדק אחד מכל ל' ואין זו חפיכת ריבוי בשום ל' לכן גם מצותיו אחד ואין בהם מלדו יתבדק שום ריבוי לכן מפי הגבורה ילאו חכמי ולא יהי' במאמר אחד וכלומר מלד הגבורה יתבדק הרי כונה שניהם הוא רק אחד וכו' והרי הוא יתבדק הוא התורה והחורה הוא כי מלדו והכל אחד. אבל לנו צער ודס אי אפשר כלל כזאת וכו' ואין לנו מקום הפיסה כלל צענין היחוד הגמור לכן אללנו הי' מהבכרה להתחלק התורה לר' ריבויים אשר גדרם חכמתו צמנין תרי"ג וכו' ואמר ר"ה מאי קרא וכו' תורה לזה לנו משה, תורה בגמטריא ככי הוי, תורה תרי"ה וזאת לזה לנו, לנו דייקה, יראה אשר לנו ומלדו המקבלים היא תרי"ג בגדר הריבוי אבל חכמי ולא יהי' מפי הגבורה שמשום וכלומר שמלד הנותן יתבדק היא היא בלחודות גמור וכו' עכ"ל ע"ש.

לבן כאשר בר' ישראל מקיים מצוה ליתא או הפילון או חזו מצוה שהיא, תלויות במצוה זו שהוא מקיים לה רק תרי"ג מצוה האחרת שבתרי"ג מצוה שאנחנו נלעונו עליהן, כי גם מצוה ליתא או הפילון הכלולה עם שאר המצוה וכן נחשבות כולן מצוה אחת מלד הנותן יתבדק שמו שהיא מובחנת אחרת לגמרי כאשר הזכרתי תלוי ג"כ במצוה זו, לכן שפיר

אומר ותרי"ג מצות התלוים זה, היינו תרי"ג מצות שזוהי לנו ועוד מצוה אחת הכלולה מתרי"ג אללו ית"ש כמצוה. (ב) והנה אללו ית"ש שהוא ותורתו אחד כי הוא התורה והתורה הוא כי הכל הפיסה אחת ביחוד גמור נמצא המצוה הוא, והוא כן, נקרא הכל בלשון זכר כמוצן. וכפי חוקי דקדוק לשה"ק המקובלים, תואר המוסב ומשמש לשם זכר ולשם נקבה יחד יהי' לשון זכר כידוע. על כן מאחר ותרי"ג מצוה שאנחנו מוכיחים בנוסח לשם יחוד וכו' הן תרי"ג מצוה מלדו מקבלי התורה וכן לשון נקבה וגם התואר המשמש להן היתה לריבה להיות לשון נקיבה, ומצוה אחת מלד הי' ית"ש נותן התורה וכמש"כ. מעתה נהי' דהתרי"ג מצוה שמלדו הן לשון נקיבה, המצוה שמלדו ית"ש הוא לשון זכר, וכיון שכן התואר המשמש לאלו ביחד יש להזכיר בלשון זכר. לכן נכון הנוסח, ותרי"ג מצוה "התלוים" זה כנלע"ד נכון בס"ד.

[כעת הנני ברוחה צו"ה יד הלוי (במצברג, ח"ה חלו"ה סי' ג') שעמד במה שאנו אומרים התלוים זה ולא התלויות זה ומשיר עוד על הנוסח, ופשה מצוה ושגשה עשר מצוה התלוים זה וכו' ואילו עפ"י דקדוק הי' ל"ל, ושם מצוה ושגשה עשרה וע"ש משי"ב צ"ל, ברם לפמשי"כ נוחא בס"ד והבין.] **בצלאל בהגמרה"א וצוקללה"ה שטרן**

ג. ב. כעת ראייתי בסדור יעב"ץ בנוסח לשם יחוד שצבדן פדיון הבן שכי, ותרי"ג מצוה התלויות זה וכו' ע"ש.

סימן קסא

7 דין מעשר כספים להשתמש בו לדבר מצוה ולנטיעה
לדבר מצוה.

שאלת מעב"ת נר"ו כי עליו לנסוע לחתונה לקנדה והמתנות ממעמד לרשות הרגלים להשתתף בשמחהו צ"חם בלע"ז הנוסע מוויליאמסבורג למקום החתונה, חמנס נסיעה כזו לוקחת שעות רבות ומע"כ עריחה לי' מילתא, וכהי' ראונו לנסוע לשם באירון ושאלתו אם רשאי לשלם את מחיר הכרעים העולה למאה דולר ממשות מעשר הנמלה אהו. ודעת מע"כ שאם ל"ה צ"חם הניל עומד לרשותו לנסוע חינס פשיטא שהי' מותר לו לשלם כרעים באירון מכסף מעשר כיון שהיא לדבר מצוה לשמה חתן וכלה. אבל עתה שאפשר לו לנסוע לקנדה לקיים המצוה חינס אין כסף, אפשר שבשציל לחסוך לו ערחה יתירה לא הותרה לשלם את זה מכסף מעשר אם כי ע"ס הכסיעה לדבר מצוה היא זה תוכן שאלתו, ומאי' אשאל עזר להורות כהלכה.

(א) הרמ"א בבה"ש שו"ע (יו"ד סי' רמ"ט סעי' א') כי בשם המכרי"ל, ואין לעשות ממשער שלו דבר מצוה בגון נרות לציבכני"ם או שאר דבר מצוה רק יתנו לעניים ע"כ. ובתו"ז (שם סק"א) לענין קניית מצוה צביבכני"ם כ', שאם צשעת הקניי' הי' דעתו לשלמו ממשות מעשר שפיר דמי אבל אם צשעת קני' לא נתכוון לכך ואח"כ רואה לפרוע ממשות מעשר הו"ל כפורע חובו ממשער ואסור. שוב מביא בתו"ז שם משי"כ דדרישה צשם הש"י מהר"ם שמוחר חמטוח חוזר לרי"ה

מספק"ל עוד צוה. ה"י כמש"כ שהוא ז"ל מפרש דברי מרן כפי
 ה"י שכתבתי, וה"י חינו מופרש רק שאחר שהפריש ג' פעמים
 ונתן הכל לעניים, אם שוב יפריש סהמא הוא לעניים אצל שלא
 יהא רשאי להתנות לשנות במה שעתיד להפריש חינו מוצא שם
 ושפיר מספק"ל צוה.

(ה) והנה איתא בשו"ע (יו"ד סי' רי"ד סעי' א'), אם בשעה
 שהתחיל לנהוג ה"י דעתו לנהוג כן לעולם ונהג כן
 אפילו פעם אחת לריך ההרהר וכו' ע"כ. לפי"ז גם צנז"ד אפי'
 אם לא הפריש רק פעם אחת והלקט לעניים וה"י דעתו לנהוג
 כן לעולם, כל מה שמפריש אח"כ הוא לעניים. ולא כ"י הח"ס
 ג' פעמים רק כשלא ה"י דעתו לנהוג כן לעולם, דמ"מ גם
 צוה כיון שלמעשה נהג כן צ"י פעמים הוחזק וה"י כנדר.

וכזה הוא גם בצומא החרה נדרים, או שנדרתי וגמרתו בלצי
 לעשות שום מצוה וכו' או אח"כ דבר טוב שנהגתי "ג'
 פעמים" ולא התניתו שיה"י בלי נדר. ועיי' גליון הגר"י"ד נדפס
 בסדור אורח התפלה (דף תקי"ד סעי' ב') דיני וסדר החרה
 נדרים, שמעור, מאי איריא שנהגתי ג' פעמים הלל אפי' כשהג
 רק פעם אחת לריך החרה כשו"ע הג"ל וללאורה עפי' עדיף
 שאל יאמר אותן שתי היצות "שלש פעמים" ע"כ ע"ה *.
 ולהג"ל יוחא דתחילה אומר, בין שום מנהג של מצוה שנהגתי
 לה ע"מי וכו' או שגמרתו בלצי לעשות שום מצוה מהמאות או
 אח"כ הנהגה טובה וכו' ומיירא אפי' נהג כן רק פעם אחת
 על דעת לנהוג כן לעולם, ושוב מוסיף לומר, או אח"כ מנהג טוב
 שנהגתי ג' פעמים וכו' והיונו היכא שלא ה"י דעתו לנהוג כן
 לעולם, דצוה לא ה"י כנדר רק צ"י פעמים. ועיי' גם קל"ש
 (סי' ס"ז סעי' ז') שכתב כן להדיא, דכלל ה"י דעתו לנהוג כן
 לעולם ונהג כן ג' פעמים לריך החרה כמו צוה דעתו לנהוג
 כן לעולם ונהג כן פעם א' בלבד. ומתשו ח"ס הג"ל שהזכיר
 הנהגה "ג' פעמים" נראה ראי' לדבריהם. — ועיי' שו"ת משיב
 דבר (ח"ב סי' ע"ג) ושו"ת אמרי יוסר (ח"ב סי' קל"ו).

(ו) אמנם ראיתי בשו"ת כ"ס (חיו"ד סי' קי"ב ד"ה וצ"חמת)
 ש"י, דהעו"ז שמתיר לקנות מצוה בצובכ"ס ממעות
 מעשר ע"כ מיירא בצ"פן שמעות אלו שגזרים מקוני המצוה
 לקופה מתחלקת לעניים שצטור וכ"כ בצנז"ר דל"כ מפסיד
 חלק העניים וגזל אותם ע"ה. ופלא שאינו מזכיר דברי
 מר אב"י בשו"ת ח"ס שהעתיקתי (אות א') שדעתו דאפי' נות
 להדליקן בצובכ"ס מותר בהנהגה בתחילה אעפ"י שאין לעניים
 מצוה ולא כלום וכן מותר בהתנו לכל דבר מצוה.
 (ז) יתר על כן לענ"ד צ"י ש"ס כי אפשר לפרש דברי
 הטו"ז דמיירא בתחלקת הקופה לעניים וכן מש"כ שם

צעל צריח או להכניס התן לחופה או לקנות ספרים ללמוד בהם
 ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם אם לא ה"י יכולה צידו ולי"ה
 עושה המצוה ע"כ. ועיי' ש"ך שם (סק"ג) שמעתיו ג"כ דברי
 השו"י מהר"ם הג"ל, וראיתי בשו"ת ח"ס (חיו"ד סי' רל"א)
 מוצא בק"ר צ"ה שם (סק"ב) ש"י דלא פליגי, דכל שהנהיג
 ג' פעמים להפריש מעשר מריוח שלו ולתתו לעניים שוב כל מה
 שיפריש מעשר הוא ממילה לעניים ולאו כל כמני"ה לקנות ממנו
 נר לצובכ"ס אפי' חינו מחוייב בהם וצב"י מיירא המכריז"ל
 ורמ"א, ומינה ש"ס מיד בתחילת התנהגותו להפריש מעשר
 כספים התנה שיקול לעשות ממנו דבר מצוה גם מהר"ל מודה
 להשו"י מהר"ם להחיר ע"כ ע"ש.

(ב) דברי הח"ס אלו צ"י דמתחילה דבריו משמע דדוקא אחר
 שכבר הפריש מעשר ג' פעמים וחלק הכל לעניים
 וה"י כל מה שיפריש אח"כ ממילה לעניים, אצל הפריש פעם
 ראשונה ואפי' פעם שני מותר לו לתנם למי"ה דמצוה וא"ל
 לתנם לעניים דוקא ואפי' בלי הנאי, ושוב אח"כ כותב דגם
 בתחילה התנהגותו להפריש מעשר דוקא בהנהגה שיה"י יכול
 לעשות ממנו דבר מצוה מותר לתנו לדבר מצוה שלא לצורך עניים
 אצל בלי הנאי גם בתחילה אסור.

(ג) ונראה דה"י קאמר דבדאי גם בתחילה התנהגותו כשהפריש
 סהמא ולא התנה אסור ליתן ממנו לקיום שאר
 מצוה, דה"ס כסף מעשר לעניים כמבואר בצנז"ר (סי' רמ"ט
 הג"ה העור אות א') וצ"ח חרונים הגממשים אחריו, ומ"מ גם
 אחר שהפריש בפעם ראשונה ושני ונתן כל מה שהפריש לעניים,
 כאשר יצא להפריש בפעם ג' יכול להתנות לעשות ממנו שאר
 מצוה, אצל אחר שכבר הפריש ג' פעמים ונתן הכל לעניים,
 שוב כאשר יצא להפריש עוד פעם חינו יכול להתנות לעשות
 ממנו שאר מצוה כי בהכרח יתנו לעניים דע"י שג"פ נתן כל
 מה שהפריש לעניים ה"י כנדר ליתן מעשרותיו לעניים. מש"כ
 אם בתחילה התנהגותו להפריש מעשר התנה שיה"י יכול לעשות
 ממנו דבר מצוה אז גם אם נדמן שנתן מעשרותיו ג' פעמים
 זה אחר זה לעניים, ואפי' אם ה"י זה בפעם הראשונה שני
 ושלישית, אפי"ה מותר לו ליתן מה שיפריש אח"כ לצורך שאר
 מצוה כפי שהתנה. — ועיי' לקמן (אות י"ג).

(ד) עוד יש לפרש דעת מרן שגם אם בתחילה התנהגותו
 הפריש סהמא יכול לעשות ממנו דבר מצוה רק אם
 כבר הפריש ג' פעמים ונתן הכל לעניים שוב גם כאשר יפריש
 אח"כ סהמא יה"י שייך לעניים, מש"כ אם בתחילת התנהגותו
 להפריש התנה שיה"י יכול לעשות ממנו דבר מצוה אז, גם אם
 כבר הפריש ג' פעמים ונתן כל מה שהפריש לעניים, אפי"ה
 כאשר יפריש אח"כ פעם אחרת סהמא יה"י מותר לו לעשות
 ממנו כל דבר מצוה כפי שהתנה בתחילה. — וכנראה שכן
 הצ"ח דעת מרן ז"ל הגאון בשו"ת לצושי מרדכי (חיו"ד הניינה
 סי' קט"ז), שדרי אחר ש"י שם דכיון שנהג לשלוח מעשר כספים
 שלו לעניי ארץ ישראל כל מה שהפריש כבר ה"י לעניי ח"י,
 הוא מוסיף וכותב, ואפי' במעות חדשים לא אדע אם מנהגי
 ה"י ריוו מנהג כבר ליתו לצני ח"י וכן מסיק לאסור גם צוה

* ועיי' עוד בגליון הגר"י"ב (שם) שמעיר גם במה שאומרים בנוסח
 התרת נדרים ואפילו "גזירות שמשון" וכו', וה"י מבואר בגזיר (י"ד
 ע"א) ובמכות (כ"ב ע"א) דגזירת שמשון אין לה התרה כלל. וכי
 שה"י כתוב, "אם לא גזירת שמשון" ובשגגת הדפוס החליפו וכתבו
 ואפילו גזירת שמשון ע"ש. גם הפ"ת (יו"ד סי' רל"ט סק"ו) העיר
 בזה וכי דנוסחא מוטעת היא. אמנם עיי' ס' ארחות חיים (ספינקא
 ...)

ה) אלא דלפיו להשיא חתן עני מותר ממשות מעשר אפי' כי יכולת בידו וכי עושה המלוה בלא"כ, וקשה דאיכ' ח"ך כי בהשו' מהר"ם סתמא דאינו מותר רק בלא הכי יכולת בידו, הרי בחתן עני מותר אפי' כהי' יכולת בידו.

ו) נראה כי מוקדוק לשון השו' מהר"ם כי משמע להשיך דע"כ לא מייירא רק בחתן עשיר. דז"ל השו' מהר"ם, כל מלוה שהצא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה וכו' ע"כ. הנה לא אמר, כל מלוה שהצא לידו כגון לתת לבעל ברית וכו' או לסייע לבעל ברית וכו' אלא נקט בלשון, להיות בעל ברית ולהכניס חתן וכו' ולשון זה משמע שלא מייירא שהוא רוצה לתת כסף, אלא שהוא בעצמו רוצה להיות בעל ברית והוא רוצה בעצמו להכניס חתן או כלה לחופה.

והנה שלשה כמה בכלל "בעל ברית" כמבואר בזממ' מקומות. עיי' שו"ע ח"ח (סי' תקנ"ט סעי' ח' בהגה) ואפי' הבן והמוהל והסנדק כולם נקראים בעלי ברית ע"כ. וע"ש בזמ"א (סק"י"ג). ועיי' עוד (סי' תל"ג סעי' ז') בהגה, בעל ברית או מל בנו, ובזמ"א (שם סק"ד) בעל ברית, הוא סנדק ומוהל. ובזמ"א (סי' תקנ"א סעי' א') נוהגין שהמוהל ובעל ברית ואפי' הבן וכו' כאלו אפי' הבן ומוהל נזכרו בפירוש מלא בעל ברית היינו הסנדק בלבד, ועיי' מג"א שם (סק"ג). וכן כאלו בחשו' מהר"ם הכוונה שרוצה להיות סנדק או מוהל ולשלם ההוצאות הקשורות בזה ממשות מעשר. גם מה שאמר או להכניס חתן וכלה לחופה, היינו כמבואר בגמ' (עירובין י"ח:) וביציאה אל האדם. מלמד שעשה הקב"ה שושבנות לאדם הראשון מכאן לגדול שיעשה שושבנות לקטן ואל ירע לו ע"כ. ופרש"י (ד"ה שושבנות) שגשהדל בחיובו לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה ע"ש. ובצניקה הוא מלות גמילות חסדים בגופו בין צעני בין בעשיר ואח' ההוצאות הקשורות בה הוא רוצה לשלם ממשות מעשר. כ"י בדעת הש"ך בפירוש השו' מהר"ם הג"ל, שאינו מהשיב להיות בעל ברית והכניס חתן וכלה לחופה למלות דקב.

ט) אחר החיפוש מלאתי בסי' נהר המרים (ה"ל מעשר ממון, דברים שיותר לעשותה ממשות מעשר אות ד') שכי' בשם סי' צ"ד ש"ש, לתת עזר להכנסת כלה או להיות סנדק, אם אין ידו משגת לתת מכיסו וכו' שרי מן המעשר עכ"ל. — הנה מש"כ להיות סנדק זה כמש"כ ותלית"ש שזכיתו לכיון לדעת גדולים. ברם מש"כ, לתת עזר להכנסת כלה, לא ידענא. מהי, דאם מייירא בכלה עשורה שסופק בידה מה מלוה יש בדבר לתת לה עזר. ואם כלה עני' היא למד דוקא באין ידו משגת לתת מכיסו שרי, הא אין לך דקב גדולה מזו ויהא שרי לתת ממשות מעשר גם אם ידו משגת לתת מכיסו, ולי"ע.

י) שורב ראינו בסי' נחלה שבעה (סי' ח' סעי' ז' סק"ג) ש"כ, שיותר להכניס חתן עני לחופה או להיות בעל ברית לעני ממשות מעשר אפי' כשסופק בידו לקיים המלוה ממנוגו משא"כ לקנות ספרים ממשות מעשר אסור אם הוא עשיר רק אם אין יכולת בידו ע"ש. דבריו מורים כי הוא מפרש שמש"כ בהשו' מהר"ם הג"ל, אם ל"ה יכולת בידו ולי"ה עושה אותה מלוה יכול לקנות מן המעשר, לא קאי רק אקניית ספרים ללמוד בהם שמכיר בסוף דבריו דבזה שייך הלשון יכול "לקנות", לפי שאם הוא עשיר חייב להשאלם לאחרים, ואינו בא מן המעשר.

בשם השו' מהר"ם להחיר להיות בעל ברית או להכניס חתן לחופה ממשות מעשר, היינו כשאפי' הבן או החתן עניים וכן לקנות ספרים ולהשאלם ללומדים עניים, או שכל מי שחסר לו ספר זה עני הוא לענין זה, מי"מ מדברי הש"ך (סק"ג) מוכח לעני' דמותר להיות בעל ברית ולהכניס לחופה ממשות מעשר אפי' בשאפי' הבן או החתן אינם עניים. כי אחר שהש"ך מפתיק שם השו' מהר"ם שיותר להיות בעל ברית ולהכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג ממשות מעשר, הוא מציא שם השו' מהר"ם מרוב"צ ש"כ, שיותר לפזר ממשרותיו לעניים לצניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם, וכי עלה הש"ך ומשמע דמותר אפי' יש יכולת לפרנס ממקום אחר דזה הו' דקב וכו' עכ"ל. כוונתו מצוורת דלפני מה שהצא בחמילה דבריו השו' מהר"ם להחיר להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה ולקנות ספרים ממשות מעשר דוקא אם לא הו' יכולת בידו ולי"ה עושה אותה מלוה בלא"כ, לזה קאמר דמה שמתיר מהר"ם מרוב"צ לפזר ממשרותיו לצניו הגדולים העניים, משמע שהוא מתיר אפי' אם יש יכולת האב לפרנסם ממקום אחר וע"כ לא פליג בזה על השו' מהר"ם שהצא החילה, "דזה הו' דקב", דבהי' שנותן לצניו מי"מ כיון דעניים הם והם גם גדולים הרי הוא נותן בזה דקב ולהכי מותר אפי' כשיש יכולת ציד האב לפרנסם ממקום אחר, משא"כ השו' מהר"ם דמתיר להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה ולי"ה דקב, על כן אינו מתיר רק אם ל"ה יכולת בידו לקיימן ממקום אחר. ואם בהשו' מהר"ם מייירא דוקא באפי' הבן והחתן עניים אי"כ גם זה הו' דקב ואדרכה אין לך דקב גדולה מזו, כמפורש בשו"ע וי"ד (סי' רמ"ט סעי' ט"ו), גבאי דקב שיש בידם מעוה דקב וישאו בהם בתולות עניות שאין דקב גדולה מזו עכ"ל אי"כ כמש"כ.

ואף דהתם בצחולה עני' דהיינו כלה עני' מייירא ובתשו' מהר"ם מייירא גם בחתן ובזה אולי לא נאמר, שאין דקב גדולה מזו, מי"מ יש ראי' ממה שאמר בכלה. גם המעיין בצמח"ק (שורש קכ"ג בסופו) שמנונו מקור לדברי שו"ע (סי' רמ"ט סעי' ט"ו) הג"ל וראה שאין לחלק בזה בין חתן לכלה, שהרי כל עיקר הוכחתו שאין לך דקב גדולה מלהשיא יתומה אינו אלא מלה דאיתא (כתובות ס"ו:) די מהסורו אשר יסור לו זו אשה, וזו הרי בעני מייירא שמונה להשיאו אשה. אלא דכ"ל למחרי"ק דבמלוה דלהשיא, אשה קודמת לאיש כדקאמר התם יתום ויתומה שצ"ו לישא משא"כ את היתומה ואח"כ משא"כ את היתום ע"ש. מבואר דאין לך דקב גדולה מלהשיא עני ועני, אלא שבין עני' ועני' עני' קודמת. והדבר פשוט וברור לעני' שאלו אין כאלו בחולה עני' להשיאה ויש כאלו בחור עני' להשיאו שהוא קודם לכל דקב אחרת כדון השו"ע (סי' רמ"ט) הג"ל. ואי"כ אפי' אפשר לומר דבגדון השו' מהר"ם אין בו משום מלות דקב ומש"כ לא החיר לקיימה ממשות מעשר רק אם ל"ה יכולת בידו ולי"ה עושה אותה מלוה, אפי' דבחתן עשיר מייירא וכמש"כ. — ועיי' מג"א (סי' קנ"ג סק"ט) בענין מכירה ס"ה להשיא יתום ויתומה, מש"כ בשם השו' מהר"ם אלאקרי סי' ע"ב (ומה שנדפס שם סי' מ"ב ע"ם הוא). ועיי' גם בא"ר שם (סעי' ו'). ועיי' שו"ע אה"ע (סי' א' סעי' ז')

ובאחרונים שם.

סימן קסב

77

דין חוצאות נסיעה ממעות מעשר, בשנופע לחלק צדקה או לקיים מצוה.

עו) ואמנם כ"ז לתת כסף להכנסת חתן וכלה שבכסף מעשר הוא מקיים גוף המצוה, משא"כ כשאינו נתן הכסף להכנסת הכלה, והמצוה היא שבוש משמת חתן וכלה, ועל מצוה זו צעם הוא אינו מוציא כסף כלל שזו הוא מקיים בגופו והכסף הוא מוציא רק על הנסיעה בדרך שהוא צעם אינה מצוה רק לכל היוהר הכשר מצוה, לא צריכה מילתא להחירא. אדרבה ראיתי בסי נהר מצרים (הגיל אות ע"ג) שכי מסי צ"ד ע"ש, אם זיכרו הי ועלה להשטעה על מקומות קדושים בארץ ישראל ח"ו, כל מה שיחגוד שם לה"ה ולעניים ולצדקות אחרות יהיו מן המעשר, אכן לא הוצאות הדרך הליכה וחזרה ואכילה ומלון ע"ש. ומימי י"ל דשאני הכס דמזוירא בלא התנה, כי אז הכל לעניים ואסור לקיים בממון זה שאר מצוה. וכוא הרי להשטעה עלה דח"ל שאר מצוה ולכן גם ההוצאות לנסיעה זו לא יהיו מכסף מעשר, אבל בהנהגה מעיקרה שיוכל לקיים בו כל מצוה דמהני הנאו כמצוה לעיל (אות ח') מהח"ס ז"ל וכ"כ גם בצרכ"י (חוי"ד סי' מע"ג אות ד') דנראה דאם בשעה שקיבל על עצמו פירש דבריו ככל הוציא מפיו יעשה ע"ש, אפשר לומר דגם בעלה להשטעה יכול לשלם גם הוצאות הנסיעה מכסף מעשר וה"ה בצד"ד הוצאות הנסיעה לשמת חתן וכלה.

עז) ומ"מ לעני"ד צדור שאם כי מצוה צ"כ נהר מצרים, שכל מה שנגד שם לה"ה ולעניים ולצדקות אחרות יהי מן המעשר, מ"מ גם אם צעיקר עולה לא"י בכוונה לחלק שם לצדקה. אלו, ג"כ אינו רשאי לשלם הוצאות הנסיעה מכסף מעשר, דעניים שכיחי ויכול לקיים המצוה במקומו. ואם כי עובת הגאה שלו והוא רואה לתתם לעניים ולה"ה היושבים באר"ק דוקא, נראה פשוט דזה שאמרו עובת הגאה לבעלים היינו דוקא לענין שיהא רשאי לתת מעשרותיו לפני שהוא רואה בו וכן בהנהגה כדענו (עיי' אות ח') רשאי לקיים בהם אותה מצוה שהוא רואה בה באופן שצין כך וצין כך יגיע סכום כסף מעשר שצדו ליד עני או שיוציאו בקיום המצוה, אבל אם עיי שיתן מעשרותיו לאותו עני שהוא רואה בו ויערך לפזר איזה סכום ממעות מעשר שלא יגיע לידי שוב עני וכגון אופן הנזכר שיערך להוציא איזה סכום ממעות מעשר להוצאות נסיעתו או בהנהגה ויערך להוציא בנסיעה לקיום מצוה שהוא רואה בה, צדדאי שאין זו בכלל עובת הגאה המותרת. דדוקא עובת הגאה שאין בה הפסד למעשר החירו אבל לא עובת הגאה שהמעשר יפסיד על ידה. — על כן לא יהיו בכל אלה ההוצאות מכסף מעשר אם לא כשהמעשר מיוחד מעיקרה לעניי א"י ואין אפשרות אחרת להגיע המעות לידם אם לא עיי נסיעה לשם, כי אז מותר לשלם הוצאות הנסיעה מכסף מעשר אבל בלא"ה לא.

ולא מייבט להסביר עני עירך ועניי א"י עניי עירך קודמים — עיי צ"ח (חוי"ד סי' רנ"א ד"ה ועניי) שכי דעניי עירו בח"ל פשיטא דקודמין לעניי עיר אחרת אפי' הם מא"י וכ"כ הש"ך (שם סק"ג) ועיי שו"ת ח"ס (ח"ו סי' כ"ז

ד"ה והנה מצוה) שפעה סמוכין לזה. וכ"כ גם בשו"ת בית דינו של שלמה מעתיקו גם צ"כ נהר מצרים (שם אות ע"ג). וכ"כ צ"כ יפה ללכ (ח"ג ח"ג יו"ד סי' רנ"א אות ע"ג) מנחה פוסקים ומ"ש שהאריך בזה מאוד ועיי שו"ת לבושי מרדכי (חוי"ד תניינא סי' קי"ג ד"ה ומ"ש) מזה — כי אז בלא"ה כל שאין המעשר מיוחד לעניי א"י וקיימו עניים הכא הרי עליו לחלק מעות מעשרותיו במקומו. אלא גם להחולקים — עיי בצרכ"י (חוי"ד סי' רנ"א אות ב') מצוה מנכה"ג בשם מהר"ש חיי"ו דלא צריכה לי' לא מילתא ואמרה בדרך אפשר. ועיי סי' פ"ח השלחן (סי' ב' צ"כ) בית ישראל אות כ"ט) דמסתבר לי' דעניי א"י קודמין לעניי עירו שבח"ל. ועיי שו"ת (אסופ"ד מע"ג ח"י אות ד' ח"י). שוב מנחתי צ"כ לקע יושר מנכה"ג רצונו התרומה הדשן ז"ל (חוי"ד דף מ"ח) השוצב מהגאון מהר"י יודא מינץ, שכי דלעולם עניי א"י קודמין לעניי ח"ל ע"ש. — מ"מ הוצאות הנסיעה לשם לא ישלם ממעות מעשר אלא כמשי"כ.

יז) ועיי שו"ת ערוגת הבושם (חוי"ד סי' ר"כ) שגשאל צמי שנהג מצדד להפריש מממונו מעשר לעורך עניים וכעת רצונו לנסוע להקביל פני רבו, אם רשאי לשלם הוצאות הדרך ממעות מעשר כי מכספו אין זכולתו לעשותו, והורה דמעות מעשר שהפריש כבר סתמה מחוייב לחלקו לעניים שכבר זכו אבל מהריוח שחדמן לידו מכאן ואילך יכול להפריש המעשר אדעתא דרך מצוה. דאף שהתנהג עד עתה לחלק מעשרו לעניים אין לחייבו בכך גם להצא מעטס נדר, דעיקר הנדר ל"ה רק על גוף הכפרשה אבל מה שחלקו לעניים ל"ש לומר שהוא כבר עליו נדר, דכא ה"י מחוייב לחלקו דהוי קיימו עניים ולי"ה מודמן לו מצוה שלי"ה אפשר לו לקיימה בלא זה. לכן כיון שגמלה הקבלת פני רבו ללמוד דרכי ה' ויריש מצוה רבה היא, אם יודע בנפשו שכוונתו בלתי לה' לצדו מותר לו להוציאו ממעות מעשר ע"כ ע"ש. ועיי לעיל (אות ד') משו"ת לבושי מרדכי ומשי"כ שם. ועיי (אות ה') מגליון בגר"צ (אות י"ג) מהשי' מאהצב ומא שהערתו שם. — לפי"ז ה"י נראה דכ"כ גם בצד"ד אם כי יש לחלק קתא.

ח) אבל לקושטא דמילתא ולעני"ד דשאני מצוה שמתח חתן וכלה ממנוה הדלקת נר ציהבג"ס המצוה צה"ס להחיר בהנהגה עלי' בהחילה כלעיל (אות ח'), דבמלוק נר ציהבג"ס קיים מצוה צדדאי וכן גם לסייע להכנסת חתן וכלה כלעיל (אות ע"ו). וכזה גם בנוסע להקביל פני רבו בשוודע בנפשו שכוונתו בלתי לה' לצדו לנסוע ללמוד לירא את ה', שברי צדידי תליא מילתא ואם הוא מעטר בנפשו כך הוי מצוה בלי ספק, לא כן המצוה לשמת חתן וכלה דלאו צדידי תליא מילתא, כי גם אם הוא דעתו ורצונו באמת לשמת את החתן ואת הכלה, כל שהם אינם שמתים צדידותו וצנוכותו — תהי' זאת מאיזו סיבה שתהי' — הרי אז אין הוא משמתם ולא קיים המצוה ואין יוציא על נסיעה כזו ממעות מעשר שצדו. ואף שאמרו (צרכות ו') חישב אדם לעשות מצוה ואננס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, היינו לענין קבלת שכר אבל המצוה לא קיים, דאונס כאילו עבד לא אמרינן כר"י צירושלמי מוצא בש"ך (חוי"ד סי' כ"א סק"ג) ועיי שו"ת פרי

12

אוחה המצוה למה לי. והנלענ"ד דכ"ל לתשו' מהר"ם דתרחי' בעינן ולא סגי במה שלי' יבולת זידו לקיים המצוה, וכגון שקיום המצוה עולה בעשרה זכובים ולו אין סכום כזה, אלא שמ"מ אם לא היה מעשה מעשר זידו היה משתדל ללוות או היה מוכר חיוב חפץ כדי שיוכל לקיים אוחה מצוה. בכל כזה אינו רשאי לקיימה ממשות מעשר. וכן אם יש זידו מספיק כסף לקיים מצוה זו, אבל מכיון שהיה מצוה שאינה מוטלת עליו כהך דלבויות בעל ברית וכו"ג, ל"ה מול"ל כסף משלו כדי לקיימה, אפי"ה אסור לקיימה ממשות מעשר דרק באיכה תרחי, שאין זידו די כסף הדרוש לקיים המצוה וגם שלי' לזה מאחרים וגם ל"ה מוכר דבר מהפלוו כדי לקיים המצוה, אז יוכל לקיימה מכסף מעשר.

כה) והדבר ברור כי ערחה דגופה חשיבה כהולאת ממון
 עיי' סי' הוצאה שור (סי' א' סק"ג) שמצי' זה מכמה מקומות ועיי' שם סי' א' ומ"מ אם אפשר צניקל לאו ערחה מקרי וא"ל ליתן שיעור זה כ"ל הכל לפי האדם ע"כ. זה מהאים לעי"ד למש"ל (פסחים ט"ו:) להפסד מרובה הששו להפסד מועט לא הששו, וכיון שכתאמור, ערחה דגופה חשיבה לדינא כהולאת ממון, מוכן שכמו כן ראו' להלק זין ערחה מרובה לערחה מועטת. ובמקו"ל הארכתי זה והבאתי גם מהא דליתא (צ"מ ל"ג.) ת"ר כי תראה וכול אפי' מרחוק ת"ל כי הפגע וכו' שיערו חכמים אחד מ' ומחצה צמיל זה הוא רים הנא ומדדה עמו עד פרסה וכו' ע"כ. ועפ"ש ד"ה יוכל מרחוק, והט"ל עליו שולך שס. ועיי' חו"ז (שם סי' ל"ז) בשם ר"צ מארץ יון ז"ל שפי' מדדה עם האצידה עד פרסה וכו' עיי' "לא מערחתין" ל"ה עכ"ל. וכן לענין פריקה עד רים חיובתו הורה להעריח ולא יותר דאיכה ערחה מרובה. ועיי' ברכי יוסף (חו"מ סי' תל"ז אות ד') ובגליוני הש"ס (פסחים ל' ד"ה שם כי זה.) ועיי' שו"ת חזון נחום (סי' פ"ז) דכ"ש שאין עד אחד נאמן לחיוב ממון כך אינו נאמן לחיוב ערחה דעדיפא ממון וגם דמשביעין על ערחה דגופה דהוי ככפירה ממון כמש"כ בסי' שער המשפט (חו"מ סי' קל"ה) ע"ש.

כז) מעתה נגד"ד אם אין בכחו לערוח לנסוע צאמנעו
 באסי' מוויליאמסבורג לקגדה, ואם כי אפשר לו לנהו צאמנע הדרך ולהמשיך אח"כ דרכו משם, הוא ל"ה עושה כך, א"כ הרי"ז דומה לאין ציבולתו וגם ל"ה לזה לעצמו לקיים המצוה, כי אז שפיר רשאי לשלם ההוצאות ממשות מעשר. אבל אם ציבולתו לערוח עצמו לנסוע צאמנעו באסי'ס, או אפי' אין בכחו אבל עם כ"ז ה"י נוסע וכו' נה צאמנע הדרך ואח"כ ה"י ממשיך דרכו משם, הו"ל כ"ש ציבולתו או אין ציבולתו אלא שה"י לזה כדי לקיים המצוה דבכל כה"ג אינו רשאי לשלם ממשות מעשר.

ואמנם כ"ז נוסע להתנהה חתן וכלה עשירים ובהנהה מתחילה
 לקיים במשות מעשר גם שאר מלות כלעיל (אות א') או ציהוד שהפריש במקום שאין נוהגין במעשר כספים כלעיל (אות י"ג) לדעת הגאון חסובה מאהבה. אבל נוסע להתנהה חתן וכלה עניים, דבזה אפי' יש יבולת זידו וגם ביה' מקיים המצוה בל"ה מלי לקיימה ממשות מעשר, לכן אם כי יש לו אפשרות לנסוע בחינם או צול אבל עריחה ל"י מילתא ולי"ה

רכ"ה סעי' א'), הרוחה ה"ה חזירו לאחר ל' יום אומר שהחיינו וכו' ועיי' צא"ל להגה"ק בעדפ"ק שלא נהגו לדרך וצ"י נמוקי חו"ה (שם) כי הטעם דבעינן דוקא חזירו החציב עליו הרבה ושמה צראיתו ובעו"ר קנאת א"ש מרעבו ושנאת חנם ואם לא יצרך מראה צע"כ שאינו חציב עליו ובהכרח יצרך ותהי' צרכו לצטלה על כן משום לא פלוג מנהג ישראל הורה שלא לדרך כלל ע"ש. וכן יתכן להיפך, שחתן זה שהוא צא לשמחו צאמנע, שהוא כוונתו לשמים לקיים המצוה, אבל החתן אינו שומה צו כלל.

על כן לעי"ד יש להזכר מאד מלבו"ל מעות מעשר על שמחה
 חתן וכלה כה"ג לנסוע במקום ההתונה לשמחה, אם לא שודע צצירור שהחתן יהי' שמה צצראתו וכגון שהוא הפליר צו עד צוש לצ"ה אל החתונה וכולא צזה, כולי האי ואלו. ובפרע כשאפשר לו לקיים מצוה זו לשמה חתן במקומו והף שהוא רוצה לשמה חתן זה דוקא, כל כהאי להפסיד למעשר לא אמרו עובא הנאה לצעלים וכמש"כ (אות ע"ז). ואפי' כשאין במקומו חתן לשמחו צאמנע שעה אבל יש לפניו מצוה אחרת לקיימה ממשות מעשר, נראה שיקיים אותה ולא יז"ל הוצאות מכסף מעשר לצורך נסיעתו לשמה חתן וכלה.

יט) ומסתבר לעי"ד דע"כ לא נדחק צשו"ת ערוגה הצושם
 הכ"ל (אות י"ז) להתיר לשלם ממשות מעשר הוצאות הכסיעה להקביל פני רבו מלדיקי אמת, רק יען כוונתו ללמוד שם ליראה ה"ה הנכבד שהוא מצוה רבה שהכל הלוי צה וממנה תולאות חיים והיא קודמת לכל המלות כדכתיב ראשית חכמה יראת ה'. על כן שפיר ראו' להקדימה לשאר מלות, וכיון שאמרו לא מן הכל אדם זוכה ללמוד, ולעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ, נמלא חי אפשר להשיגה רק עיי' שיסע למקומו של אותו ד"ק אמתו וכו"ל כמעות עניי א"י שא"ל להגיעה לשם אם לא עיי' שיסע לשם דמותה לשלם הוצאות הכסיעה ממשות מעשר וכמש"כ (אות ט"ז).

סימן קסג

דין הוצאות נסיעה ממעות מעשר ביוקר כדי לחסוך
 סירחה.

כ) ואשר שאל אם מותר להוליח מעות מעשר על נסיעה
 להתונה במקום שאפשר לו לנסוע בחינם אלא שאופן הכסיעה בחינם דהיינו עם באסי'ס עריחה ל"י עובא ויראה לנסוע צצורה נוהה דהיינו צצורון. ואם לא ה"י באסי'ס מוכן לנסיעה עיי' המחותן ה"י פשיטא למעכ"ה שה"י מותר לו לנסוע צצורון ביוקר ולי"ה לריך להעריה עצמו לנסוע עם באסי'ס צול, רק כיון שאפשר לו לנסוע כעה בחינם מספק"ל למעכ"ה נר"ו כה"ל.

והנלענ"ד צס"ד דצתשו' מהר"ם שבעתקתי לעיל (אות א')
 כי שמתר להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה ממשות מעשר וכו' "אם ל"ה יבולת זידו ולי"ה עושה אוחה המצוה". ולי"צ תרחי, ל"ה יבולת זידו וגם שלי' עושה

סימן קסד

נוסע בדרך זו ומכשי"כ כשאניו יכול לנסוע כך, מותר לו לנסוע באופן הנזה חף שהוא יותר ציורק. — ומי"מ לרי"ך להזכר בזה בכל מש"כ לעיל (אות ח"י). ועכ"פ יהיו דברי בזה להתלמד למקום אחר. כהך דלעיל (אות ט"ז) במעות ח"י וכלעיל (אות י"ז) להקביל פני רבו וכל כיוצא בזה וכמש"כ.

העולה להלכה: (א) הפריש מעשר כספים סתמה פעם ראשונה שני ושלישית, ראוי להחמיר לתוס לעניים ולא להוציאם לקיום שאר מצוות (אות ג' י"ג). — (ב) הפריש ב' פעמים סתמה וחלקם לעניים, יכול להתנות לפני שיפריש פעם שלישית שהיו לקיום כל מצוות (אות ג'). — (ג) הפריש ג' פעמים סתמה וחלקם לעניים, כל מה שיפריש אח"כ הו"ל לעניים ולא מהני הנאי חפי דקודם הפריש (אות ג' י"ג). — (ד) קודם שהפריש פעם ראשונה התנה שיבין לקיום כל מצוות, חפי נתן כל מה שהפריש ב' פעמים הראשונות לעניים, יכול להוציא מה שיפריש אח"כ לקיום שאר מצוות (אות ג'). — (ה) הפריש פעם אחת וחלקם לעניים והי' בדעתו לכוון כן לעולם, שוב כל מה שיפריש אח"כ הו"ל לעניים ולא מהני תנאו על מה שעתיד להפריש (אות ה'). — (ו) גם במקום שמהני תנאו לקיום שאר מצוות, היינו דוקא כשאין יכולת בידו ולי"ה מקיום אותה מצוה ממנו (אות ח' י"ג). — (ז) אם כי עוצה הנאה לצעלים, היינו דוקא לענין שראשו ליתן כסף מעשר שלו לאותו עני שהוא רוצה וכן בהתנו, שיכול לקיים זו אותה מצוה שהוא רוצה, אבל אם כשיתן לאותו עני שהוא רוצה יעטרך. לפיכך איזה כבוד ממון מעשר שלא יהיה ממנו שום עני וכוון שבדי להגיע לאותו עני יעטרך לנסוע אליו ולהוציא ממון על הוצאות הדרך, אסור לשלם הוצאות הדרך ממנו מעשר (אות ט"ז). — (ח) נוסע להקביל פני רבו יכול לשלם הוצאות הנסיעה ממנו מעשר שהתנה עליו על כך לפני שהפרישו ואפי' אם הפריש כבר לפני זה מעשר כספים ג' פעמים ונתנס לעניים בשלח נדמן לו חז' מצוה אחרת ויודע צנפשו שכל כוונתו בלתי לה' ללמוד לירא את השם הנכבד ית"ש (אות י"ז י"ט). — (ט) לשלם הוצאות הנסיעה להתנוה כדי לשמח חתן וכלה אינו נכון (אות ח"י עיי' צפניס). — (י) במקום שמוחר לשלם הוצאות הנסיעה מכסף מעשר אם הוא בשביל לזקק לעניים מותר לנסוע בצורה נוחה כדי לחסוך עירכה חף שהוא ציורק אם לולא כן ל"ה נוסע, ומכשי"כ כשלו"ה כן ל"ה אפשר לו לנסוע (אות כ'). — י"א) נוסע בשביל קיום שאר מצוות לא יסע ציורק כדי לחסוך ערחה, רק כשלא אפשר לו לערוח ולי"ה נוסע באופן הזול (ש"ס). — י"ב) צנוסה התרה נדרים שפיר יכול לומר המלים, שנהגתי "שלש פעמים" (אות ה'). — וכן יכול לומר המלים ואפי' "נזירת שמשון" וכו' (ש"ס בהגה). — י"ג) ערחה דינה כהפסד ממון (אות י"ט). — י"ד) אין לאן להשיא בתולה עני' ויש להשיא בחור עני, הוא קודם לכל לזקק אחרת (אות ז'). — ט"ז) עניי עירו ועניי ח"י איזה מהם קודם עיי' צפניס (אות ט"ז).

דין הוצאות כסף מעשר לקיום מצוות ולהחיות מצוה.
(א) בעת אחר כתבו כל הי"ל הנני הרוצה בם לקט יוסף (ירושלים, חיו"ד עמוד ע"ו) שכי ובתחילה כשהתחיל ליתן מעשר לרי"ך להתנות שיתן המעשר לכל דבר מצוה, אבל מי"מ אינו רשאי לקנות ממנו לא עליה ולא תפילין ולא אחרונת חז"פ דאם ירצה הוא יוצא באחרונת של קהל, משום שהם דברים של ירושה, אבל יכול לקנות ממנו הידור אחרונת ונרות לביבכני"ס חפי נר של יוה"כ עכ"ל. הרי דעתו ג"כ דמהני חנאי דמעיקרא כמבואר בח"ס וצרכי"י שהזכרתי (אות ח' ע"ד).
(ב) אמנם מש"כ שאינו רשאי לקנות עליה ותפילין ואחרונת משום שהם דברים של ירושה נראה שהולק בזה על המבואר בחש"י מהר"ם מוצא בש"ך וטו"ז שהזכרתי לעיל (אות ח'). שמוחר לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאלים לאחרים ללמוד בהם אם ל"ה יכולת בידו ולי"ה עושה המצוה ע"ש, והרי גם ספרים הם דברים של ירושה. ואם באלו להשוותם לרי"ך לומר דבלקט יוסף מותר צה"י יכולת בידו לקנות ממנו. אך ח"כ מוכח דגם ציכולת בידו מותר לקנות נרות לביבכני"ס לפי שאינו דבר של ירושה כמבואר בדבריו, וזה דלא כהח"ס (אות ח'). שכי דמהרי"ל שאוסר לקנות ממועות מעשר נר לביבכני"ס מותר בלא התנה מעיקרא אבל בהתנה מעיקרא מודה למהר"ם, משמע דגם צנר ציהכני"ס אינו מותר חפי בהתנה רק באין יכולת בידו כשהש"י מהר"ם.
(ג) ויותר נראה דשאני ספרים שאם כי הם דברים של ירושה, מי"מ לעולם ראויים הם למצותם ללמוד בהם ולהשאלים לאחרים ללמוד בהם, לכן שפיר נקחים בכסף מעשר עכ"פ באין יכולת בידו ולי"ה עושה המצוה, משא"כ אחרונת שמיד אחר החג אינו ראוי למצוה כי אינו עומד להניעו לשהה בהאה, עיי' רמ"א (או"ח סי' תרמ"ח ע"ה ח') כי אחרונת משנה שעברה ודאי יבש הוא ופסול ע"ש, נמצא אינו עומד אחר החג חלה לאכילה על כן אסור לקנותו מכסף מעשר גם כשאין יכולת בידו ואפי' התנה.

והנה בסי' נחלת שבעה (סי' ח' ע"ה ז' אות ב') מצוה דברי הרמ"א בשם מהרי"ל, שאין לעשות ממעשר שלו נרות לביבכני"ס או שאר דבר מצוה רק יתנו לעניים, וכי עלה צנחלת שבעה שם דהוא הדין שאסור לקנות אחרונת ממועות מעשר ואף על גב שאם אינו רשאי לקנות מן המעשר אינו קונה כלל רק יוצא בשל הקהל, חפי"ה כיון שאין עניים נהנים מן המעות כלל אסור, ומה שמוחר להכניס חתן עני לחופה או להיות בעל ברית לעני היינו עמנא משום דמי"מ המעות לעניים חזול. משא"כ לקנות ספרים אסור ממועות מעשר אם הקונה עשיר רק אם ל"ה יכולת בידו ולי"ה עושה המצוה אז מותר ע"כ ע"ש וכיון שדין אחרונת אינו ללמד רק מדין נרות ציהכני"ס המבואר במהרי"ל ורמ"א לאיסורא, ח"כ להמבואר צה"י ח"ס וצרכי"י שכתבתי לעיל (סי' קס"א אות ח' ע"ו) דע"כ לא אסר לקנות נרות ציהכני"ס רק בלא התנה

וינא יל"ו, ז"ך מנחם חז' ה' תשל"ה.

תשובה - בתנאים מסויימים

מותר. בנוגע כלי כסף וכדומה אם זהו אצל רבו בבחינת די מחסורו אשר "יחסק" לו (דכל הרבנים שהם במעמד שלו ישנם להם כלים כאלו) שפיר דמי, כדמצינו בהלכות צדקה (יו"ד סי' ר"ג ס"א) דלמי שדרכו להיות לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, נותנים לו זה ממצות צדקה, אף שלאנשים דעלמא הוא רק בבחינת מותרות, דאצלו מכלל די מחסורו 'אשר יחסר לו', והגם שיוצא משם דזה דוקא אם מלפנים היה עשיר והיה רגיל בסוס ועבד, אלא שאח"כ העני, מוכח דאילו לכתחלה אסור לו להרגיל את עצמו בזה על חשבון מצות צדקה, מ"מ מסתבר דהכל לפי מעמדו העכשוי אם הוא דבר הנצרך לו עתה לפי מעמדו, וירע לו אם לא יהיה לו, משא"כ לאנשים דעלמא אין צורך לסוס לרכוב עליו, ולעבד לרוץ לפניו.

אבל מסתבר דזה דוקא בדברים המקובלים, אבל לא דברים שהם בגדר גינוני מלכות גרידא, וכל שכן לא כל מה שעולה על לב התלמידים לעשות יקר וגדולה לכבוד בית רבם לשם התפארות וכדומה הוא באמת צורך אילוי.

כשכוונת התלמוד לתועלת הרבצת תורה ויראה

אמנם אולי אם כוונת התלמיד (או התלמידים) שעיי"כ ילמדנו (ילמדום) רבם ביתר שאת ועוז, ויתמסר להם ביותר להשפיע להם ממעיינות

החכמה ומאוצרות היראה שלו (ברואו האהבה נגדיית שיש להתלמידים לגבן, וכמים פנים אל פנים) דאז שפיר דמי בכל אופן דזה עצמו הוא מצוה לחנוף לרבם כדאייתא במדרש.

והגרש"ש שליט"א הערני ממש"כ הכסף משנה (הל' ת"ת) ועוד פוסקים דליתן מתנות להרב הוי מצות 'כבוד התורה', ובני הגריי"י נ"י העיר להתיר ממש"כ הב"י יו"ד סי' של"א (ע' קי"ז) והש"ך שם (סקקס"ו) דנותנים מעשר עני לחבר עיר בטובה, וכ' הב"י דהיינו חכם המתעסק בצרכי הציבור מפרנסים אותו מחמת טובה שעושה להם, שמתעסק בצרכיהם, ושולחין לו מחמת דורן וכבוד וכו', ולפי זה יהא מותר אפילו אם הוא איננו בגדר עני, מיהו אולי שם אינו מותר אלא כשעוסק בצרכיהם בחנם, לא רב ור"מ שמקבל משכורת שלימה.

* * *

סימן קפ"ח

שאלה - מהו לערוך סעודת "שבע" ברכות" לח"כ מדמי מצות מעשר.

תשובה - יש להקל לפי המצב

[באופן בינוני, לא בדרך הפרזה, וכשי"כ לא לוקסוס]. אם אין אחרים שיסכימו לעשותו מסתבר דמותר דנהי דלא מצינו חובה בשו"ע לערוך

סעודת שבע ברכות בכל יום משו המשתה (ורק אם עושין סעודה פנים חדשות אומרים שבע ברכו בדברינו בשו"ת ויברך דוד ע נישואין סי' קס"ד] מ"מ אם עושה משום מצות שמחת התן וכלה, חתן וכלה נוהג כל שבעה, ע דבמקומינו שהכל רגילין בזה כ בגדר 'די מחסורו' אשר יחסר לו הש"ך (רמט-ג) דמותר להכניס ח לחופה ממצות מעשר, ואף לו היינו רק בנוגע לקנות זכות האינטערפירער (שושבינים), א דעצם כניסת חתן וכלה לחופה ע ממצער דלהשיאו אשה נלמד מק אחד מחיובי הצדקה הנזכר בש כיו"ב בס' אהבת חסד (פי"ט אות להחולקים על הש"ך מ"מ מודים ידם, שהרי זהו מצות צדקה ע

וכשיש צורך בדבר מ"מ אי מסיבה גדולה עם ריבו וריבוי מנות של מותרות על ח מצות מעשר, רק כפי ההכרח.

מיהו אם כשלא יעשהו הו במקומו אחרים שיעשוד בזמנינו שבכל לילה מתחלי המתנותים לערוך מסיבת שב להחור"כ, אלא שהוא רוצה לעט מדת דרך ארץ שאחי וגיסי החו (שבע ברכות) צ"ע להתיר שנמ עושים רק לתועלת עצמן, אם ידם יתרבה שמחת חתן וכל ובפרט כשההורים רוצים שהב

ויברך מצוות שונות לגבי מעשר כספים דוד רעא

סעודת שבע ברכות בכל יום משבעת ימי המשתה (ורק אם עושין סעודה ויש שם פנים חדשות אומרים שבע ברכות) ווע' בדברינו בשו"ת ויברך דוד על עניני נישואין סי' קס"ד] מ"מ אם עושה יש בזה משום מצות שמחת חתן וכלה, דשמחת חתן וכלה נוהג כל שבעה, עוד זאת דבמקומינו שהכל רגילין בזה כבר נכנס בגדר ידי מחסורו אשר יחסר לו נוכבר כ' הש"ך (רמט-ג) דמותר להכניס חתן וכלה לחופה ממעות מעשר, ואף להחולקים היינו רק בנוגע לקנות זכות להיות האינטערפירער (שושבינים), אבל ודאי דעצם כניסת חתן וכלה לחופה שמשלמין ממעשר דלהשיאו אשה נלמד מקרא, והוא אחד מחיובי הצדקה הנזכר בשו"ע, וע' כיו"ב בס' אהבת חסד (פי"ט אות ב') דאף להחולקים על הש"ך מ"מ מודים אם מטה ידם, שהרי זהו מצות צדקה עצמה].

שבע ברכות אחד (לכבוד משפחתו) יש להתיר ממעש"כ משום מצות כיבוד אב, אף דמדינא מצות כיבוד הוא רק משל האב, מיהו בכה"ג סוף כל סוף מקיימים מצות כיבוד אב (קיומיות) בזה, ולפעמים יש בזה גם משום כבוד החתן והכלה עצמן שלא ירגישו שמשפחתם משונה מדרך העולם (שהאחרים עושים שבע ברכות).

לחזמין כלי זמר ממעשר. שוב נשאלתי עוד מהו לחזמין כלי זמר לסעודת שבע ברכות ממעות מעשר, לכאורה אינו מצוה דהוא שמחה יתירה [ואף דבפ"ת (סק"ב) מביא מתשו' שבות יעקב (ח"ב סי' פ"ה) שנתפשט המנהג לשלם ממעשר עבור הכלי זמר ומשרתי סעודת הנישואין, יש לומר שהיינו רק אצל החתונה, שמוסכם בפוסקים שהוא מצוה גמורה לעיכובא לעשותו עם כלי זמר (וע' בדברינו בשו"ת נשמת שבת ח"ו סי' ש"ל וסי' שנ"ה מנד"ז), אבל לא בשבעת ימי המשתה שלא נתפשט ניגוני כלי שיר בשאר כל הימים (וכל יתר כנטול דמי)].

וכשיש צורך בדבר מ"מ אין לערוך מסיבה גדולה עם ריבוי קרואים וריבוי מנות של מותרות על חשבון של מעות מעשר, רק כפי ההכרח והרצוי.

מיהו אם כשלא יעשהו הוא יהיה במקומו אחרים שיעשוהו (כרגיל בזמנינו שבכל לילה מתחלקים שני המחותנים לערוך מסיבת שבע ברכות להחור"כ, אלא שהוא רוצה לעשותו מפני מדת דרך ארץ שאחי וגיסי החור"כ עושים שבע ברכות) צ"ע להתיר שנמצא שהם עושים רק לתועלת עצמן, אם לא שעל ידם יתרבה שמחת חתן וכלה ביותר. ובפרט כשהחורים רוצים שהבנים יעשו

מיהו אולי אם עדיין לא היה כלי זמר אצל סעודות שבע ברכות הקודמים, דשפיר דמי דזהו דבר סביר שעכ"פ יעשו סעודת שבע ברכות אחת עם מוזיק נובעיקר ד' השכו"י עשו"ת בית דינו של שלמה (,,, ושו"ת אגר"מ יו"ד ח"ב סי' קי"ב ד"ה וטענה הב'].

ויותר מזה מבואר בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קס"ב) שאם החתן

או
ז,
ל
ם

כ'
(ז'
וי
ז'
א
ם
י
ר
ו,
ז
ו
ז

מפציר בחבירו שיגיע לחתונתו שהוא בעיר אחרת מותר לשלם הוצאות הנסיעה (טיסה) ממעות מעשר כדי לקיים מצות שמחת חור"כ [אם לא שאף בלאו הכי היה ממילא נוסע על חשבוננו, שלא הקיל הר"מ לעשות שאר מצוות ממעשר אא"כ לא היה עושהו בלא"ה. שם סי' קס"ג].

* * *

סימן קפ"ט

שאלה - מהו ליתן "דורן דרשה" (דרשה-געשאנ"ק) לחתן ממעות מעשר שלו כשיודע בו שעתיד להשאר בין כותלי ביהמ"ד (שיודע למתמיד ת"ח).

תשובה - יש לדון להתיר [אפילו למ"ד דמעש"כ לעניים

דוקא]. הנה מעות או חפצים הנצרכין לכל בית יהודי יש להתיר מטעם שהיות שלאחר חתונתם אין להם להזוג שום קרן משלהם שיוכלו להתפרנס ממנו (לשנה אחת) הרי הם בכלל עניים, וממילא שמותר ליתן להם מה שצריכין לחיותם ולהשתמשות הבית (כלי הבית), ואולי שאף כלי כסף, או מגורת שבת של כסף, או טס (טא"ץ) של כסף (אף שבעלמא אין ליתן כלים אלו לעני הניזון מצדקה, אם לא כשהיה רגיל בהם מקודם שאז הוא בכלל י"ד מחסורו) מ"מ כאן הרי מקיים בכך מצות שמחת חתן וכלה, שהוא מצוה

גמורה לשמחם (כשנותנם להם במשך שבעת ימי המשתה שלהם), ובפרט כלי כסף שכל אדם בינוני יש לו (כמגורת שבת של כסף) שמסתבר דהוא בכלל י"ד מחסורו אף שעדיין החור"כ לא הורגלו בכך.

וכל אלו מותר אף לחתן שלפי ההשערה ילך לעבוד תומ"י לאחר החתונה, שטוכ"ס עכשיו הוא עני, ואין לו די מחסורו, ואי אפשר לו לקנותן ממעות של עצמו.

ואף שבדרך אגב ע"כ פטר את עצמו מנתינת מתנה מן ממונו הפרטי (כדרך הקרובים) זה טובה"ג צדדי שיש לו, ואין בכוחינו למנוע הטוב מבעליו בשביל כך, אלא שיש לדון להסוכרים (החזו"א ועוד) שאינו רשאי להוציא ממעות מעשר לדבר שממילא היה מוציא (כמזונות בניו הקטנים) והכא נמי בזה הרי אם לא נתיר לו ליתן ממעות מעשר יתן ממעות של עצמו.

אבל ליתן לו מעות (או טשע"ק כרגיל) שבדרך כלל החור"כ מצניעים זאת על העתיד, בזה תלוי אם בדעת החתן להשאר בכולל זמן זמנים ויצטרך למעות זה יש להתיר (אף שעכשיו ממש יש לו פרנסה שאשתו (הכלה) עובדת) לפי מה דקיי"ל דמי שאין לו קרן להתפרנס ממנה שנה שלימה מותר לו לקבל צדקה, ובפרט שבדעתו להשאר בכולל כמה שנים, אבל אם בדעתו לילך לעבוד אין ליתן לו

* * *

ממעש"כ מעות או טשע"ק ע שיצניעו בבאנ"ק אלעתיד.

ויל"ע למנהגינו שההורים של ה מבקשים מבניהם רשימה הדורן דרשה שנתנו קרוביו או י לבניו כדי שידע איחי להחזיר כן לבג הנותן, אולי כה"ג כבר כקצת חובה להחזירו כעין שמצינו בשו"ע אה"ע דיני שושבינות (שהוא כהלוואה), כבר כתבנו בשו"ת ויברך דוד עני נישואין סי' קצ"ו דכל דין שושבינו רק שהוא כהלוואה ביד מי שנח (שחברי החתן נתנוהו להחתן עצמו לא נמצא שיהא כהלוואה ביד הור החתן המקבל, שההורים יהיו מח להחזירו לצאצאי הנותן, שהוא לא מזה כלום, וממילא שהוא לא נ כלום [ועל כן כתבנו באמת שם שמ לחזור וליתן להזוג מעות דרשה-גו ממעות מעשר שלו (אם הזוג אי מעות מזומן שיוכלו להתפרנס מזו שנה (כעין מאתיים זוז בימי חז"ל, חלקת יעקב חיו"ד סי' קל"ז). להאשה משכורת קבוע שיוכלו לו ממנו, וגם שאין הוריהם מחזיקים בדרך קבע, ובפרט אם בדעת להמשיך בלימודים לימוד בכולל חשיב פורע חובותיו ממעות מעש דבר שבחובה אינו בא אלא מן ד ודלא כס' צדקה ומשפט פ"ו סק

דמהר"י מנין לחוד, דמשום דהוי דצר שיש לו קצבה קאחי עלה, והא ברירנא בס"ד לליכא לפלוגי זהכי, לענין לפסוק על היחומים בתחלה, וגם אין צו משום מלוא לקיים דברי המה לדברי מעכ"ת, דהא ליחא בצריא אלף כשנתן ליד שליט מחיים כדקיי"ל ב"ח"מ] סי' רנ"ב [ס"ב], אבל שאני הויא דהיתה הנדקה קצובה על האב בחייו, מש"ה נ"ל דחלה על היחומים, והיינו משום דהוי כמו נדר על אציהן ונשתעבדו נכסיהם, אע"ג דיתומים לאו בני מייעבד מלוא מינה, היינו מלוא דידהו דוקא, דאכתי לא רמיא עליהו לקיומה, אבל הא למצו אציהן דמי, דחייצין לפרוע ממנה שהניח אציהן. ואע"ג דפסק רמ"א [שם] בני שנדר לתת כן וכך ומת, יורשיו פטורין, היינו טעמא משום דאומדן דעתא הוא דלא נשבע ולא נדר אלף כל זמן שיהא בחיים, משא"כ הכא דלמדין דעתיה דקבליה עליה בתובה, משום דקרוביה הו"י, וראיה לדבר כל קטן שהחיל אציו לשקול על ידו שוב אינו פוסק, דוק צמ"ש בס"ד בלחם שמים על משנה זו (פ"א) דשקלים [מ"ג] ע"ש ותדע"י.

ועוד הא למה זה דומה לפרנסת הצמ שגובין מן היחומים ואפי' שיעבדו אחין מוליחין מלקוחות [כתובות ס"ט ע"א], אע"ג דלא הוה רמיא אצובה, וכי אמר לא תתפרנס מנכסיו שומעין לו, אפילו הכי בסתמא אשתעבדו נכסי לפרנסתה, משום אומדן דעת האב בלבד דלא מתנאי בתובה שקלא, ודוק. שאע"פ שאינו גזור שהיא ראה גמורה לנצח את הרובה לדמות,

גג. ועי' בקצה"ח סק"ה ונתיח"מ סק"ג ובפתי השובה שם סק"ב.

גד. ז"ל רבינו שם, כל קטן שהחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק, מדברי הרמב"ם ז"ל נראה דשוב אינו פוסק אב קאי, ואם מת האב, והבן עדיין קטן אין החיוב חל עליו, וזה שלא כדברי הרע"ב שכתב אם מת אביו הוא שוקל ע"י עצמו. וכתב בחי"ט ובאמח לא ידעתי טעם לסברת הרע"ב דהיאך יוכל האב להעמיד חובה על הקטן, ואולי שירש מאביו דחוב חל על הנכסים עכ"ל. ומצינו כיוצא בו באחין השותפין דלקמן שהייבין במעשר בהמה כשקנו מתפוסת הבית והחוב חל אנכסי אביהן, ומה"ט נמי פטורין מן הקולבון דהוי ליה כשוקל ע"י בניו משלו וק"ל, והכי נמי אשכחן דכותה בכורות [דף נ"ו ע"ב]. ונ"ל לפי שיטת הרב תי"ט בקטן דמתני דקטן ממש הוא יש מקום לקושתו, וי"ל כחירוצו דבירש מאביו קאמר ומשום דחובה חל על הנכסים, והוא דבר פשוט ומוכרח לפי דרכו ז"ל ולא היה צורך להתנא לפרשו דבכה"ג מירי בדירש דווקא, דאי לאו דירית, קטן מהיכא אית

שבלי ספק אינו מן הנמנע למלוא דרכי הדמיון, מיהו זכר גדול לדבר איכא, ולכי מידוק תשכח טעמא רבא, דהא דידן עדיפא, דאלו התם לא הויה אלף צמ"ח דאחי, והכא הויה צמ"ח דאביון דהא מיקץ הוה קץ לה, ואשתעבדו נכסיה מחיים מקמי דנפלו קמי יתמי. (ועל כרחונו ז"ל כן ליישב דעת מהרמ"א דלא תיקשי מדידה אדידה), ומיהא להכי מהני טעמא דהוי דבר שיש לו קצבה, כיון דמחיי אציון הוא, ומודינא דצבר שאין לו קצבה, אע"ג דאביון הוה עביד הכי בחייו להספיק זרכי אחותו, שלא בקבליה, רק לפי רצונו ולפי העת והצורך, דכה"ג ליכא למירמי חיובא אירחיה בתריה, ולמעשה עדיין ז"ע בכל זה.

7 והנה צמ"ש אבא מארי ז"ל דמעשר כספים אינו מדאורייתא כמו מעשר הארץ שאינו אלף מתורת נדקה, בלי ספק שהן הן הדברים כמסיני מסורים וכדעת הצ"ח, וגם צוה יש לי להציג סעד גדול לדבריהם ז"ל עם שאינו מהצורך, והוא מדאיתא צפ"ל כל כתבי [שבת קי"ט ע"א] עשירים שצריך ישראל צמנה הן זוכים בשביל שמעשרים שנאמר עשר מעשר, עשר בשביל שמעשר, ושאר ארלות בשביל שמכדין השבת, מוכח שהדיא"ה דשאר ארלות ליכא לאשכוחי שום מעשר דבר תורה"י, לפי שמעשר קרקעות אינו נוהג בחו"ל (אם לא במקומות הסמוכים לא"י ומדרבנן הוא), ואי איתא האיכא מעשר כספים, דנוהג בכל מקום שהרי אינו חובה קרקע, אלא ודאי מעשר

ליה, הא אין קנין לקטן אלא מפני דרכי שלום [גיטין דף ג"ט ע"ב], ואפי' למאן דס"ל היכא דדעת אחרת מקנה אותו הוא שלו, [גיטין ח"מ ס"ו רמ"ג, ועי' תוס' סנהדרין דף ס"ח ע"ב ד"ה קטן]. ע"כ אין לו זכיה אלא מדבריהם הוא שלו נ"מ להוציאה מיד הגזול ממנו (נדב"י הש"ך צ"ע), וכ"ש דלא אפשר לאוקמה במזכה לו ע"י אחר דלא אתי לידיה, דפשיטא דאין לו בה קנין אלא מדבריהם שחקנו זכין לקטן, (עי' פ"ט דכ"ב) ואדרבה זכיה ע"י אחר ודאי גריעא טפי, דאפי' בגדול אינה אלא מדרבנן כי לא שוייה שליח, זה ברור מאד בעזה"י ודוק, (ועי"ש עוד שהארץ בחיובי קרבן בקטן וכו'). (ועי' להלן סי' נ"ד ב"ה ואפי' לכשתמצוי.)

גה. עי' שו"ת נשאל דוד חי"ד סי' כ"ד ד"ה ואל תשיבני. נו. בחי' גמרא שם כי רבינו ד"ה שבכל במה הם זוכין, לפי שאין שם חיוב מעשר הארץ דין תורה, אע"ג דאיתיה נמי מדרבנן ומכאן שמעשר כספים גם כן אינו דין תורה. ועי' מ"ש [בסידור] במטת זהב דמוסף השבת. [הדר ג', חדר המטות, אות ד'] בס"ד. (ועי' לקמן ח"ב סי' קי"ט ד"ה אכן לענין).

→ ספק יפה לדעת הב"ח וזכא מארי דמעשר כספים אינו כן התורה

ספר שאלות יעבץ
 חלק כ"א
 רבינו יעקב ב"ר אבד"ק זמנין
 זין בבין מ"ב י"ו
 שנת ה'תקל"ח י"ג יעקב זצ"ל ז"ל

וחומש"ט, ומעכ"ת מודה צוה, ודעתו מפני שאין לה קצצה למטה לכן אין פוסקין אותו על היסודים, הוא נכלל בדברי אבא מארי ולא חידש מעלתו מאומה.

אך אבא מארי לא נסתפק צוה לצד, והדין עמו כי לענ"ד עדיין הדבר נריך עיון וציאור רחב, דהא ודאי ע"כ איכא חרי גוונא דקנה, חדא איח לה קצצה, והיינו מעשר וחומש, ובהכי מיירי הדין [ב"ב מ"ג ע"א] דצעי למימר גבי סילוק צעניי דקין להו, שהן אמורים צנינוני, או צעשיר עם עני צנינוני, אבל צעשיר מופלג שאפשר לו, עיקר המצוה היא לחת לעני די מחסורו, ואין צוה שיעור אחר אלא כדי לרכו, ופסטיה דקרא הכי הוא, דאף היחיד נלטהו צכך דדאפשר ליה וכדעת הרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' מתנות עניים ביאר היטב שמצוה זו מוטלת על כל אדם שידו משגת, ולא אמרו שיעור מעשר וחומש, אלא צמי שאין ידו משגת לחת לעני השואל די מחסורו. ואמנם צפירוש המצוה ריש פאה כתב צהיפך, והוא שאם הוצרך לחת יותר ממשישית יתן חמישית ויסתלק, ומדלא מפליג משמע אף צמי שידו משגת הדברים אמורים, שאסור לצבו יותר מחומש. וכן נראה מהירושלמי [פאה פ"א ה"א] שסמך עליו שם דמוקי למתני' צמילות חסד דגופו, אבל דמתונו י"ל שיעור, ואי איחא מאי דוחקיה לוקי למתני' כלל גוונא, ולפלוג צג"ח דצממונא גופה, וחיתוקס תקנת אושא, צמי שאין ידו משגת, ומה"ט נמי ליכא לשנויי דהתם צפירושו מיירי דאיכא ליצורא, וצמזורו ציחיד דהר שלא צמקוס חצר עיר איירי. ונראה שחזר צו צמיצור ממ"ש צפירושו ודינקומיה היא"ס, דהוה ס"ל כהירושלמי, והדר ציה משום דתלמודא לידן לא ס"ל הכי, כדמוכח מדוכחי טובא דאייתין לקמן, וכלל מקום דצרי החזור עיקר לענין פסק הלכה ס"א.

ואת לדעת הסוברים [ב"י י"ד סי' ר"ג, וש"ך שם סק"א] שאין זה מוטל אלא על הצבור, אעפ"כ יודו צמקוס שאין רצים מצויים, ולא קופה של דקה כדי

כספים אינו לגמרי מן התורה, אלא צלל דקה הוא, וזה שיעורה אחד מעשרה צנינוני מדברי סופרים.

ועוד הדבר מוכרח צענמו, מדע שהרי אפי' ההפקר פטורי ממעשר של תורה [חלה פ"א מ"ג], שהזוכה צודה הפקר גם צארץ ישראל, א"צ לעשר פירות ותצוה הגדלים צה ואע"ג דלא טרע צהו כלל, ואם מצוה כזו אין צה חיוב מעשר דאורייתא, ק"ו למציאה דמטלטלין, על אחת כמה וכמה לריוח של כספים ועסקא ושכר חלופים, דטרע צהו טובא, ואין לו ערך ויחוס עם גידולי קרקע שאין לציר צהן מוצת מעשר דבר תורה כל עיקר. (ועי' מ"ש לקמן [ח"א] סי' ו' צס"ד).

ומבלל דצרינו אלה נלמד שאין לזה דין מעשר שהנזכר צו ודאי ממעשר, (אע"פ צבדאי רודף דקה וחסד ימצא חיים דקה וכבוד, ועושר צכלל כמצוה הרצה צקצלה"ט, מכל מקום אין לו סגולה הפרעית הנזכרת צמעשר הארץ, כמו שאמר הכתוב [מלאכי ג, י'] הציאו את כל המעשר אל בית האוצר וצמנוני נח צואת וגו'), שא"כ שמה עשירים צצשאר ארצות [שבת שם] כמו כן זוכים צצציל מעשר כספים, (שאין לומר שהיה ידוע לו שעשירי ארץ ישראל מפרישין מעשרות ולא צשאר ארצות, צזה צודאי דבר צטל וק"ל).

ומבאן שאינו מוכרח כלל מ"ש צהגתה השו"ע [יו"ד (ריש) [סוף] סי' רמ"ו [ס"ד] דמותר לנסות להקצ"ה צמעשר, דמשמע צמעשר כספים דנהוג עלמא האידינא קאי, ולפי מה שהוכחנו אינו, שלא נאמר זה על מעשר כספים ולא שרי לנסויי ציה, דאינו אלא דקה, ושיעורו מדברי חכמים הוא, או הלכה למשה מסיני כאשר שיעור מורה"ה. L

ואמנם מה שכתב אבא מארי ז"ל לדקה הוא דבר שיש לו קצצה שהרי יש לו שיעור מעשר

והטעם על הפירוש
ומ"י"א שמוכרחים
נראה שמוכרחים
לנסות בה
להקב"ה

ע"כ צ"ל דאיכא
חרי גונו צדקה
חידא איתלה קצצה
והוא מדבריהם

כספים ע"ש. וכן הסכים בספר משנת חכמים הלי יסודות דף י"ז. (פחתי תשובה שם סק"ב). [ועי' ברוב"ז הלי מתני' פ"ז ה"י, ושד"ח כללים מערכת הנו"ן כלל טז].
צטו. עי' גליוני הש"ס להגרי"ע כתרבות ג' ע"א שהאריך בזה.
ס. וכ"כ במשנה לחם ריש מט' פאה.
ס"א. עי' ביפה מראה על הירושלמי שם, ובראשון לציון יו"ד סי' רמ"ז ס"ב.

נז. עי' ב"ב ט' ע"ב ואמר רבי יצחק מאי דכתיב [משלי כ"א, כ"א] רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, משום דרודף צדקה ימצא צדקה, אלא לומר לך כל הרודף אחר צדקה הקב"ה מציא לו מעות וכו', ועי' ברכות ס"ג ע"א.
נח. עיין בשאלת יעב"ץ ח"א סי' ג' שהשיג על הרמ"א וכו', וכ"כ הגאון בעל של"ה (מס' מגילה סוף הלי' צדקה ומעשר) דדוקא במעשר חבואה הוא דשרי לנסות אבל לא במעשר

מוציא לאור י"ד ברה"ק ס' יצחק בלושינסקי י"א י"א

הלכות צדקה ומעשר

נוסח רי"ם

7^e

[א] אמר, השומר מעשר מובטח מן היזק, והשומר חומש מובטח שיתעשר, ואם כל ישראל ישמרו מעשר יתקיים "אפס כי לא יהיה בך אביון".

קבג

ליקוטי הגר"א והגר"ח

(א) מובטח בכך שלא יבוא לידי היזק כלל. מן [אבות ג, יג]: מעשרות סייג לעושר. וכחצ רצינו: כי הדברים שלפי הנראה הם קלקול

[א] אמר בשם רבו הגר"א ז"ל שכל השומר מעשר (א) מובטח בכך שלא יבוא לידי היזק כלל, (ב) והשומר חומש (ג) מובטח שיתעשר, ויושרש בזה מידת

ומ"מ לחליתן טובים הם דימה אוחס לסייג, כי האדם אשר כל הולאתו זרעוני גינתו וחרישתה וניכוסה ועידורה ינטרך ג"כ לסייג, והיחכן שיטער על הולאתה? אף כי חסר יצואנו שמוציא עליה הולאות הרבה, מ"מ כיון שידוע שלמי הסייג למרמס יהיה כל גינתו ועמלו זה... וכן המעשרות מוציא מתוצרתו מעשר ראשון ושני הרי פחת חומש, אבל זה עשה גדר להנשאר שיהיה שמור. [רוח חיים אבות פ"ג, יג] (ב) והשומר חומש. ולמען ה' שפריש את החומש כאשר צויתך ואל תפחיתו כאשר הזהרתיו, כי תפחיתו עובדים בכל רגע על כמה לאוין ועשין ושקולו כאלו כפר בצורה הקדושה ח"ו.

(ג) מובטח שיתעשר. הנה טבע הלדקה שמעשרת, וכמ"ס [כתובות סו:]: מלח ממון חסד, ואמרי לה חסד, ואם כי אין זה מורגש לכל, מ"מ בכל דור רואין לנו שכן הוא. וכתיב [הושע י, יב] זרעו לכם לזדקה וקצרו לפי חסד, כי הזרע נוטל תבואה ומשליך אותה רגבים, וכי יאמר הזרע "לוי לוי כי נדמייתי" כי נדמייתי למשוגע וחסר הצינה לקחת יגיע כפי לזרוק לארץ חטטה ושעורה במפולת יד, כיון שבאמת הוא להרוותה מוציא קמעה ומכניס הרבה, מפזר חטטים מעט ונוסף עוד הרבה, כן הדבר צענין זריעה הלדקה נראה מחסר מעותיו אבל באמת הלא זריעה היא להרוים הרבה בצמיחה, וכמ"ס [יחז' מד, ל] ראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך. וכמ"ס [במדבר ה', יז] ואיש את קדשיו לו יהיו, פי' שאינו נותן ושאינם לו, קדשיו לו יהיו, פי' שיעני ויקבל מעשר עני, ואשר יתן לכהן לו יהיה [כתיב בה"א ולא ברוך] ופי' יהיה לו הרבה, וכמאמרו"ל [ברכות סג.]. וכמ"ס [דב' טו, יז] נתון חסן כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'.

מקורות וביאורים

- א. שאלות [צו].
- ב. כתב השו"ע [יר"ד סי' רמט, א] שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים ואם אין ידו משגת כ"כ יתן עד חומש מנכסיו מצוה מן המובחר ואחד מעשרה מידה בינונית פחות מכאן עין רעך וכו'. ומבואר דשיעור חומש הוא למצוה מן המובחר. אבל הגר"א [הובא בליקוטים] ס"ל דשיעור חומש הוא מדינא, והחפץ חיים [בספר אהבת חסד פי"ט] כתב וז"ל: יש אומרים דמה שאמרו דחומש הוא מידה יפה הני מילי בשלא נודע לו שיש בעיר עניים התאבים ללחם או ערומים שצריכים

הבטחון, וד

פעם אחר נטבע לבאר, ועשו מצד שנ

שאלתיו א הזאת ולא א

לכסות אבל כשיור אונים מצוקים כ עצמם מחוייב מז משמע מדברי הג נתיישב לי מה שכ שכתב לב"ב ולמ צויתך ואל תפחיתו בכל רגע על כמה ולא תקפוץ ועשה כי ימוך אחיך וגר בתורה הקדושה ו עבודה זרה ונקרא דמגמ' משמע דו שהמבזבז לא יבזז היכא דקיימי ענייני דקיימי ענייני מחו החפץ חיים כביא רבינו בהפרשת ה דברי תלמידו בעה על רבינו, שהפל מנכסיו ולהשיא יח סובר כהגר"א שח' אלא מצוה מן המון לעשירות לא נאמ המפריש מעשר א ינוק, וההסבר בזה, הצדקה נלמד מהכ

הבטחון, והלואי כל ישראל היו שומרים מעשר היה מתקיים הפסוק "אפס כי לא יהיה בך אביון".

קבר

פעם אחת היה לרבינו ספק בדמי מעשרי, והקיל עצמו בזה הפעם, תיכף אח"כ נטבע דלי בבאר והורידו כלי גרון עם ווים להוציאו, ונפל גם הגרון לבאר, ועשה חשבון שהדלי והגרון עלו ממש כמו כסף מעשרי שלא נתן מצד שנסתפק לו, והפריש תיכף המעשר ואח"כ עלה הגרון והדלי.

קבה

שאלתיו אם להנות בזה לבני ביתי, ואמר שהוא בעצמו היה נצרך לשאלה הזאת ולא אסתייע מילתא לשאול מרבו הגר"א ז"ל, והקיל בדבר, עד שבזמן

מקורות וביאורים

שתתעשר, וחז"ל דרשו את המקור להפרשת חומש ג"כ מהכתוב "עשר תעשר" שתי עשירות דהיינו חומש, ומחדש הגר"ה שמכיון שהעשירות נרמזה ב"תעשר" השני האמור בכתוב, שממנו נלמד ג"כ ענין הפרשת החומש, דהיינו המעשר הנוסף על המעשר הראשון, ע"כ אין מקור לעשירות אלא בהפרשת החומש. משא"כ במעשר אין הבטחה על עשירות אלא רק שלא יבוא לידי היזק.

ג. שאילתות [צט]. הנהגות ישרות [צט]

ד. בשאילתות ובאור חדש: בדמי החומש.

ה. באו"ח - החומש.

ו. עי' לעיל סי' כא ולהלן סי' קמז שאמר רבינו "כשמכונן העונש מדה כנגד מדה ועשה תשובה מוכרחים היסורים לסור".

ז. שאילתות [צו].

ח. לפי הנוסח הנדפס בכתר ראש נראה כי ספיקו של רבינו היה האם מותר להשתמש בכספי מעשר לזון את בני ביתו, וכפי הנוסח המועתק בסמוך מבואר שהנרון היה אם מותר להשתמש בכסף המעשר להוצאות החזקתו בעת לימודו, והנה הרמ"א [יו"ד סי' רמט, א] כתב בשם המהרי"ל דאין לעשות ממונות המעשר דבר מצוה אלא יתנו לעניים. והש"ך [שם סק"ג] כ' דהדרישה הביא משו"ת מהר"מ דמותר לעשות מכסף מעשר כל מצוה שתבוא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכן לקנות ספרים ולהשאלין לאחרים ללמוד בהם, וכן לזון את בניו הגדולים ע"ש. והבאר הגולה כתב שאין מחלוקת בין מהר"מ למהרי"ל,

לכסות אבל כשיודע שיש בעיר אלמנות ויתומים וכה"ג אנשים מצוקים כאלו אשר אין לאל ידם להושיע את עצמם מחוייב מדינא להפריש עד חומש מנכסיו, וכן משמע מדברי הגר"א שדעתו כן. ובהג"ה שם: ובוה נתיישב לי מה שכתב הגר"א באגרתו הק' עלים לתרופה שכתב לב"ב ולמען ה' שתפריש את החומש כאשר צויתוך ואל תפחות כאשר הזהרתוך, כי כפחות עוברים בכל רגע על כמה לאוין ועשין [היינו הלאו דלא תאמץ ולא תקפוץ ועשה דפתוח תפתח את ירך לו, נתון תתן, כי ימוך אחיך וגו', וחי אחיך עמך] ושקול כאילו כפר בתורה הקדושה ח"ו [היינו מ"ש שהוא כאילו עובד עבודה זרה ונקרא בליעל], ולכאורה הוא נגד הגמרא דמגמ' משמע דאין מחוייב מצד הדין בחומש רק שהמכובז לא יכובז יותר מחומש וע"כ דהגר"א מיירי היכא דקיימי עניים וס"ל להגר"א כמו הרמב"ם דהיכא דקיימי עניים מחוייב מדינא עד חומש נכסיו, עכ"ד החפץ חיים בכיבוד דעת הגר"א. והנה בענין הנהגת רבינו בהפרשת החומש ראה להלן סי' קכו שהובא דברי תלמידו בעהמ"ח "נחלת דוד" מה שאמר בהספד על רבינו, שהפליג בגמ"ח למאוד להפריש חומש מנכסיו ולהשיא יתומים ויתומות. אבל לא מתבאר אם סובר כהגר"א שחוייב חומש הוא מדינא, ויתכן שאינו אלא מצוה מן המוכחר. ובדברי הגר"ח מבואר שהסגולה לעשירות לא נאמרה אלא בהפרשת החומש, ואילו המפריש מעשר אינו מובטח על עשירות אלא שלא ינוק, וההסבר בזה, שהמקור לסגולת העשירות בהפרשת הצדקה נלמד מהכתוב "עשר תעשר" - עשר בשביל

י הגר"א והגר"ח

בטוח בכך שלא יבוא לידי

55. מנן [אבות ג,

שמות ס"ג לעושר.

צ"ט: כי הדברים

נראה הם קלקול

אזרחם לסייג, כי

ו חרישמה וניכוסה

זיה הולאות הרעה,

א מתנואמו מעשר

חיים אבות פ"ג, ג]

אשר הזהרתיך, כי

רה הקדושה ח"ו.

זופה, אגרת הגר"א]

ן חסר, ואמרי לה

כמיז [הושע י, יב]

לאמר הזרע "אוי

עורה במפולת יד,

הרעה, כן הדבר

בלמימה, וכמ"ס

ו ואיש את קדשיו

אשר ימן לכהן לו

ה, י נתון מתן כי

חיים אבות פ"א ה']

אבל הגר"א [הובא

דינא, והחפץ חיים

יש אומרים דמה

מילי בשלא נודע

ז ערומים שצריכים

לא כביר כילה ממונו, ותלה בחז"ל [ב"מ לג.] כל העושה כך סוף בא לידי כך. והתחיל מאז והלאה לשלם מעט מעט והקב"ה מילא חסרונו.

(ד) הרבה לעשות בענין הלואה וגמ"ח. וקלט דרכיו אספריה, בלשון מדרך ענוה להיות את דכל או לרומם את דכל אמו [סוטה ה.], הן שמי אלה ראמה זו עין כל יקר, שמעודו ועד שיצה נתן נפשו להחיות רוח שפלים במאודו ולדקם פזונו, ולהיות את נדכאים, וגם עדיו כי בלו אציוני אדם ששו ושמתו כי קרנע ימין, והרמזי לנצט צפיוסי דנריס ונדברי מן שהולק בשפמותיו.

פעם אחד בא לישיבה ללמוד על דעת שיאכל ממעות מעשר שלו, כי במעשר כתיב [דברים יד, ג] "למען תלמד ליראה", א"כ אפשר מותר ללמוד ולהתפרנס ממעות מעשר. אח"כ עלה בדעתו שמא אינו יוצא בזה ידי חובת מעשר, ואח"כ שאל אצל מור"ח ז"ל אם צריך לשלם המעות שכבר אכל, והשיב דלכתחילה היית צריך לאכול משלך אך כשכבר אכלת אינך צריך לשלם. ושאל אם ליהנות מכאן ולהבא, ואמר: אני בעצמי הוצרכתי לשאלה זו ולא אסתייעא מילתא לשאל מהגר"א ז"ל והקלתי בעצמי עד שאיבדתי כל ממוני, ותליתי במאז"ל כל העושה כך סוף בא לידי כך ואח"כ שילמתי לעניים ומילא השי"ת חסרוני.

[ע"י כתוב
בגמילות
ע"ד ששנ
[אבות א,
חסדו למו
עלמו.

יב. בביאו
בצדקה מ
לאדם שיו
צדקה, כי

[הקדמת מהרי"צ לנפש החיים]
והנה בענין גמילות חסדים אס ע"ד ששנו הראשונים [אבות א, א] והוא "והעמידו תלמידים הרבה" הדבר

קבו

י" (ד) הרבה לעשות בענין הלואה וגמילות חסדים. ובנערותו היה מרבה בסחורה שלא יהיה לו ממון רב

ידוע ומפורסם כי הפליג צוה למאד, להעמיד תלמידים למאות ולאלפים אשר לא זכו אל זה במקומוני נכמה דורות שלפנינו עד שראוי לומר על רבינו "נרס זכור לטוב שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל"

מקורות וביאורים

בכסף המעשר לצורך קיום מצות תלמוד תורה. ומדברי רבינו לא מבואר הכרעת דעתו בענין זה, והגמ' בב"מ שבה תלה את הפסד ממונו מדובר ב"לפנים משורת הדין" אך לא מעיקר הדין.
ט. בגמ' בב"מ איתא, אבידתו קודמת לאבירת כל אדם, שנאמר "אפס כי לא יהיה בך אביון" שלך קודם לכל אדם, וכל המקיים בעצמו כך סוף בא לידי כך, ופירש"י: אעפ"י שלא הטילו עליו הכתוב יש לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלי קודם, אם לא בהפסד מוכיה, ואם תמיד מדקדק פורק מעליו עול גמילות חסדים וצדקה וסוף שיצטרך לבריות, ע"כ.
י. או"ח, ה"י [ק]
יא. שאלתות [צח].

ובמצוה שמחוייב לעשותה אינו רשאי ליקח מכסף מעשר [ובזה איירי המהרי"ל], אך מצוה שלא היה מחוייב לעשותה יכול ליקח מכסף מעשר [ובזה איירי מהר"מ]. והאחרונים האריכו מאד בנושא זה, מה הותר לעשות ב"מעשר כספים", ע"ש בפתחי תשובה שהביא משו"ת חתם סופר וכן בשו"ת באר שבע [סי' מא] ובערוך השולחן [וי"ד שם]. ושורש הנדון האם מעשר כספים הוא דין ושיעור במצות צדקה, או שהוא דין להפריש לגבוה עשירית ממונו וא"כ יכול להשתמש בכסף זה לצורך מצוות אחרות, ובפרט למצות תלמוד תורה שבמדרש [תנחומא עה"פ עשר העשר] אמרו: רמו למפרשי ימים שיוציאו מעשר לעמלי תורה, והטעם בזה משום שהפסוק "עשר תעשר" נאמר במצות מעשר שני וכתוב בו "למען תלמד ליראה", וע"כ יש מקום להשתמש

[ע"י כתובות קג:] ואס בגמילות חסדים מעשיים ע"ד ששנה שמעון הצדיק

[אבות, א, ב], הפליג בזה למאור להפריש חומש מנכסיו ולהשיא יתומים ויתומות, ואס בתכמתו הרצה חסדו לתת ענות לכל איש ואיש לפי משאלו, כי ממש כל העולם כולו היו יונקים מזיו חכמתו ושפע עלתו. [הספר מוהר"ד טעביל על רבינו]

מקורות וביאורים

יב. בביאור הגר"א [משלי טז, ח] על הפסוק "טוב מעט בצדקה מרוב תבואות בלא משפט" כתב וז"ל: טוב לאדם שיעסוק מעט בעוה"ז ויקבץ ממון מעט ויעשה צדקה, כי כאשר יש לאדם ממון מעט הוא יוצא מדין חיוב צדקה בקל, ואפשר שהוא נותן יותר מהראוי לו, מרוב תבואות בלא משפט משפט הוא מה שהאדם צריך ליתן עפ"י החוב והדין והיינו ממה שיהיה לו רוב תבואות ולא נתן כמשפטו הצריך, ע"כ.

יה. לעשות בענין מו"ח. וק"ת ה, באשר מדרך את דכא או יכא אתו [סוטה] אלה ראתה צו שמעודו ועד שו להחיות רוח אודו ולדקמ ת את נכחאיס, י: צאו אציוני ומחו כי קרצס לנצס צפיוסי רי תן שהולק

"צ לנפש החיים] ננין גמילות אדים אס ע"ד ניס [אבות א, "והעמידו רצה" הדבר זה במקומינו ורה מישראל"

תורה. ומדברי ; והגמ' בב"מ ילפנים משורת

ז לאבדת כל וז" שלך קודם בא לידי כך, טוב יש לאדם שלי קודם, אם פורק מעליו נטרך לבריות,

אגרת
הגר"א
להגאון מזו"ל נא

עם ביאור
דרך ישרים

יוצא לאור בעזרת החונן לאדם דעת על ידי
ישעיהו יחיאל מאיר גראובר
בהר"ר עודד דוד שליט"א
שנת המאתיים ועשרים להסתלקות הגר"א לגנוי מרומים
[ה'תשעה]

צדקה

76

ולמען ה' שתפרישי את החומש כאשר צויתך, ואל תפחתי כאשר הזהרתך, כי בפחות מזה עוברים כל רגע על כמה לאוין ועשין, ושקול כאילו כפר בתורה הקדושה חס ושלום. ל

ביאורים

76

שתפרישי את החומש כאשר צויתך - הנה מבואר בדברי הגר"א החיוב להפריש חומש מנכסיו, ופחות משעור זה עובר על איסור תורה, אך יעוי' ברמב"ם (פ"ז ממתנות עניים ה"ה) דכתב דחומש אינו אלא מצוה מן המובחרות וז"ל "בא העני ושאל די מחסורו ואין יד הנותן משגת נותן לו כפי השגת ידו וכמה עד חמישית נכסיו מצוה מן המובחר" עכ"ל, וכ"פ בשו"ע (יו"ד סי' רמט סעיף א).

ובדעת הגר"א - יעוי' באהבת חסד (ח"ב פי"ט בהגה) שכתב שהגר"א איידי היכא דקיימי עניים, וסבירא ליה להגר"א כהרמב"ם, דהיכא דקיימי עניים מחויב מדינא לתת עד חומש נכסיו, אבל בספר ארחות רבנו (ח"א עמ' רצד) הביא בשם רבינו בעל הקהילות יעקב זצ"ל שביאר דכוונת הגר"א בזה הוא שחיוב הפרשת חומש הוא רק לבעלי מדרגות גבוהות, ועי' במכתבים ומאמרים למרן הגרא"מ שך זצ"ל (ח"ג עמ' עח) שהעיד על עצמו שתמיד נתן חומש ולא חסד אצלו כלום, ועי' מנהגי החתם סופר (פ"א סעיף מ) שמעולם נהג לתת חומש מכל אשר לו, יעוי"ש.

ועוי' בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' לג) בסופו דכתב בזה"ל "אכן בירושלים

זקורות

שתפרישי את החומש כאשר צויתך - "א"ר אילעא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש" (כתובות נ, א).

פנינים

שתפרישי את החומש כאשר צויתך - לפני כמה שנים, היתה תקופה בה ידדו הרבה גבירים ועשירים מנכסיהם, וכששאלו את מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א מהי סיבת הדבר, ענה שברור לו שלא הקפידו על מעשר כספיהם.

שמירת הנ

אבל העיקר לזכות לע

עיה"ק מחמירים מאד במעשר כנ הרבה מחמירים ליתן חומש לצדק ובכל זאת מחמירים בזה מאד, וכו' ויעוי' בארחות חיים [להגר"ח מו"ר רבו הגר"א ז"ל שכל השומר מע והשומר חומש מובטח שיתעשר ו היו שומרים מעשר, היה מתקיים ומקוה"ד בשו"ע (יו"ד סי' רמז סג "לעולם אין אדם מעני מן הצדק שנאמר והיה מעשה הצדקה שלו

על כמה לאוין ועשין - יעוי' ב לאוין אלו וז"ל "היינו הלאו (דבו ועשה (שם ח) ד'פתח תפתח אח 'וכי ימוך אחיך', (שם לו) 'ותי או ושקול כאילו כפר בתורה הקדו וז"ל "היינו מה שאמרו דהוא כאי אבל העיקר לזכות לעולם הבא נתינת צדקה וחומש וכה"ג, מ"מ ו לעולם הבא.

ועוי' בשערי תשובה (שער ג) השלום (תהלים נ, טז - ט) "ולרשי עלי פיך - אם ראית גנב ותרוץ ע תשב באחיק תדבר". הנה למדת ו ועל המשומד לגנוב ונאוף, וכי זכרונו לברכה (סוטה כא, א) דוא לו ולא הגינה עליו תורתו" עכ"ל.

שמירת הפה - קדש קדשים

אבל העיקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו, וזהו

ביאורים

עיה"ק מחמירים מאד במעשר כספים, והיא הוראה מהגר"א ז"ל, ויש אפילו הרבה מחמירים ליתן חומש לצדקה, ויש הרבה אנשים אשר פרנסתם דחוקה ובכל זאת מחמירים בזה מאד, וכנראה זה נהרא נהרא ופשטיה" עכ"ל.

ויעוי' בארחות חיים [להגר"ח מוואלאז'ין אות קכג] דכתב בזה"ל "אמר בשם רבו הגר"א ז"ל שכל השומר מעשר מובטח בכך שלא יבוא לידי היזק כלל, והשומר חומש מובטח שיתעשר ויושרש בזה מדת הבטחון, והלואי כל ישראל היו שומרים מעשר, היה מתקיים הפסוק אפס כי לא יהיה בך אביון" עכ"ל.

ומקוה"ד בשו"ע (יו"ד סי' רמז סעיף ב, וכ"ה ברמב"ם שם) דכתב המחבר ז"ל "לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום" עכ"ל.

על כמה לאוין ועשין - יעוי' באהבת חסד (ח"ב פרק י"ט בהגה"ה) שמנה לאוין אלו ז"ל "היינו הלאו (דברים טו, ז) ד'לא תאמץ' (שם) ו'לא תקפץ', ועשה (שם ח) ד'פתח תפתח את ירך לו', (שם י) 'נתן נתן', (ויקרא כה, לה) 'וכי ימוך אחיך', (שם לו) 'זחי אחיך עמך' עכ"ל.

ושקול כאילו כפר בתורה הקדושה חס ושלום - כתב באהבת חסד (שם) ז"ל "היינו מה שאמרו דהוא כאילו עובד עבודה זרה, ונקרא בליעל" עכ"ל.

אבל העיקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו - היינו, אף אחר האזהרות על נתינת צדקה וחומש וכה"ג, מ"מ העיקר הוא שמירת הפה, ועל ידו זוכה האדם לעולם הבא.

ויעוי' בשערי תשובה (שער ג) שכתב רבנו יונה בתו"ד בזה"ל "ואמר דוד עליו השלום (תהלים נ, טז - כ) "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך - אם ראית גנג ותרץ עמו - פיך שלחת ברעה ולשונך תצמיד מרמה תשב באחיך תדבר". הנה למדת מזה, כי אין התורה מגינה על בעלי לשון הרע ועל המשומד לגנוב ונאוף, וכי אינם ראויים לעסוק בתורה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוטה כא, א) דואג כיון שסיפר לשון הרע אף חכמתו לא עמדה לו ולא הגינה עליו תורתו" עכ"ל.

אל
כל
דה
חוב
יעוי'
בהר
ידו
מט
ירי
זויב
כיא
זיוב
זרן
זסר
זש
ים
זז
זה
זן

לפני להביא חשך ואבדון לעולם, הינו שעתה הענין מסבת גשם הארץ איננו מזכיר, ואם יבא עת שיהיה צריך אבדון, אז ונראתה הקשת

שהוא אות הברית שלא יבא מפול לעולם, על דרך שאמרו ו"ל (מגילת יג) קודשא בריך הוא מקדים רפואה למכה:

פרשת קף קף

הדקדוקים בדברי הכתוב

ויהי 15 מעשר מפל. ויניש לדקדק ממה נתן לו אברהם מעשר, הלא לא לקח כלום ממלך סדום, פדתיב אחר זה ויאמר אברהם אל מלך סדם הרמתי ידי וגו' אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מפל אשר לך וגו'. ויזכר לש לדקדק, דכאן פתיב ויתן לו מעשר מפל, משמע דנתן רק מעשר, ובפרשת ויצא גבי עקב פתיב (להלן כ ט) כל אשר נתן לי עשר

אעשרנו לך, ודרשו חז"ל (כתובות כ) שנתן חמש שהוא שני פעמים מעשר.

אברהם שילם מכיסו מעשר לעניים

ויש לומר הענין כך הוא, דהנה פאשר אמר לו מלך סדום תן לי הנפש והרכוש מח לך לא רצה אברהם לקח ממנו כלום, ויש משום דאברהם היה שונא מתנות. וטען מלך סדום ואמר לאברהם, הלא אתה הצלת את מזוטו של ים והרי הוא שלך, ויזכר וכו' הענינים

ביאור דברי יחזקאל

יעקב, מאי קרא, וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך, וברש"י: עשר אעשרנו, שני עשורין, הוה להו חומש. ב. ככתוב (מגילת טו כ) ושונא מתנות יחיה. ג. בגמרא (כ"מ טז) אמרו שהמציל מזוטו של ים הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתיאשין מהן. ופירש רש"י (טס טז), שיש מקומות בשפת הים שהים חוזר לאחוריו פעמיים ביום עשר פרסאות או חמשה עשר פרסאות, ושטרף מה שמוצא שם והולך.

וא וצריך ביאור היכן נרמזו דברים אלו בתיבות 'בעני ענין'. יב. ושינוי הענינים מענינים מזוככים לענינים עכורים שבהם נראית הקשת נקרא 'בעני ענין'. יג. הרפואה היא עכירות הענינים כדי שתוכל הקשת להראות בהם, והיא קדמה למכה שהיא העת שיעלה לפניו להביא אבדון לעולם. יד. בגמרא: אמר רבי אילעא, באושא התקינו, המבובז אל רבובז יותר מחומש וכו'. אמר רב נחמן ואיתימא רב אחא בר

מקורות ועיונים

וה משום דאברהם היה שונא מתנות. ראה בדרישה (פ"מ ט"י רמע סק"ט): ושונא מתנות יחיה. וכן מצינו באברהם שאמר 'הרימותי ידי וגו' אם מחוט ועד שרוך וגו', והא דלא מייתי הגמרא והפוסקים ראייה מזה, משום דאפשר למימר איהו דאחמיר לנפשיה ממדת חסידות יתירה דהוה ביה. וזו וכבר זכו הענינים. בפירוש הריב"א כתב: לפירש רש"י שפירש דדיוותן לוי קאי אאברהם שנתן המעשר למלכי צדק, אם כן עכב לעצמו מהשלל ומאותו השלל נתן המעשר, אם כן היאך קיים 'אם מתוט ועד שרוך נעל'. ושמעתי שמן הדין זכה אברהם ברכוש, דאמרינן המציל מן הגוים ומן הלסטים הרי הוא שלו, והזקה לחבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, לכך הפריש מעשר מן הרכוש טרם השיבו למלך סדום.

ובפנים יפות: ויש עוד לפרש דיוותן לו מעשר מכל, דאף מרכוש מלך סדום נתן לו מעשר, אף על פי שאתר כך החזיר את הרכוש, מכל מקום כיון שבא ליד אברהם נתחייב במעשר, כדקיימא לן (עיונין ט) בחבר שמכר לעם הארץ. ואחר

ואילנות שנבלע הכל בארץ, נשתנה הארץ וקבלה עכירות רב, מזה נתהוה הקשת, ואם כן טוב הקשת הוא מחמת עכירות אדמה, ועל ידי כן בא עכירות האדים, ומזה נתהוה עב הענן. וכן יש לדקדק מה נתן לו. ראה מה שכתב החזקוני: ויתן לו מלכי צדק לאברהם מעשר מכל וכו'. ואם תפרש להיפך, שנתן אברהם למלכי צדק מעשר, נמצאת אומר אברהם עכב לעצמו מן השלל, וכבר אמר הוא 'אם מחוט ועד שרוך נעל' וגו'.

וכן וכן יש לדקדק. כתב בנחל קדומים כאן: ראיתי בדרשות כתב יד מהרב המקובל עיר וקדיש כמהר"ר נתן שפירא ז"ל [הרב המחבר מצת שמורים וכו'] שכתב, 'מכלי גימטריא צ', דהפריש מק' ונשאר צ', עד כאן לשונו. ואפשר במה שאמרו בירושלמי דפאה (פ"ט ה"ט) דהא דמפרישין חומש דכתיב 'עשר אעשרנו', עיינן שם, ואברהם אבינו עליו השלום קיים הכל (יומא ט"ז). ורמז שנתן מעשר מצ' הנשארים אחר שהפריש מעשר ממאה, כלומר חומש. ויותר נכון דהפריש מעשר שני, והוא מעשר מצ'. ודוק.

ספר דברי יחזקאל המגמר

לרבינו ר' יחזקאל שניא ז"ל אשינאווא

1715

ההקדוקים בדברי הכתוב

במעוֹת המַעֲשֵׂר, וְנָהִי דְאֵתָהּ יָכוֹל לְמַחֵל חֵלֶק
 שְׁלֶךְ אֲבָל אֵין אֵתָהּ יָכוֹל לְמַחֵל חֵלֶק הָעֲנִיִּים,
 וְקַח לָךְ מִמֶּנִּי עַל כָּל פָּנִים הַמַּעֲשֵׂר שִׁיְהִיָּה לָךְ
 לַתֵּן לְהָעֲנִיִּים. הַשֵּׁיב לוֹ אֲבָרְהָם כִּי לֹא יִקַּח
 מִמֶּנּוּ אֶפְלוֹ כְּדֵי שְׁעוֹר מְעוֹת מַעֲשֵׂר, כִּי כְּתִיב
 'עֵשֶׂר תַּעֲשֹׂר', וְאָמְרוּ 'חֲזוּל' (מעניט ט.) עֵשֶׂר
 בְּשִׁבְלִי שֶׁתַּעֲשֹׂרֵי, נִמְצָא דְהַמַּעֲשֵׂר גּוֹרֵם
 לְהַתַּעֲשֹׂר, וְלֹא תֵאמַר אֲנִי הַעֲשֵׂרְתִּי אֵת
 אֲבָרְסִי. וְשָׂאֵל אוֹתוֹ מֶלֶךְ סְדוּם מַה תַּעֲשֶׂה
 בְּמִמּוֹן עֲנִיִּים, וְהַשִּׁיב לוֹ שִׁיתֵּן לָהֶם הַמַּעֲשֵׂר
 מִכִּיסוֹ, נִמְצָא דְלֹא עֲשֶׂה אֲבָרְהָם עֶסֶק טוֹב עִם
 מֶלֶךְ סְדוּם, לְכֵן נִתֵּן רַק פַּעַם אַחַת מַעֲשֵׂר.

מרווח שבא בקלות יפריש חומש

אֲבָל יַעֲקֹב הָיָה יִשְׁן עַל מִטָּתוֹ וְהַמַּלְאָכִים
 לָקְחוּ הַכֶּבֶשִׂים מֵעֵדֶר לְכֵן לְעֵדְרוֹס, וְכֹא
 לוֹ הָרוּחַ בְּנֶגְל, לְכֵן נִתֵּן שְׁנֵי פַעְמִים מַעֲשֵׂר.
 הַיּוֹצֵא לָנוּ מִזֶּה דָאֵם בָּא לְאָדָם רוּחַ בְּנֶגְל,
 אֲפֹשֶׁר דְּצָרִיף לַתֵּן שְׁנֵי פַעְמִים מַעֲשֵׂר דְּהוּא

חמש: L

וַיֹּאמֶר אֲבָרְסִי וְגו' מַה תִּתֵּן לִי וְגו' וְכֵן מִשְׁ
 בֵּיתִי הוּא דְמַשְׁק אֲלֵיעוֹר, וַיֹּאמֶר
 הֵן לִי לֹא נִתְתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֵּן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ
 אֹתִי, וְהִנֵּה דָבָר ה' אֵלָיו לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה
 אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעִיף הוּא יִירָשֶׁךָ. פֶּתַח
 רְשׁוּי ו'ל, דְּמַשְׁק, בְּגִמְרָא שְׁלַגוֹ (יומא כח:) קָרַע
 נוֹטְרִיקוֹן דּוֹלָה וּמַשְׁקָה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לְאַחֲרָם
 וּלְפָרוּשׁ זֶה צָרִיף לְהַבִּין הַתְּנַצְלוֹת אֲבָרְהָם לְפָנֵי
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, דְּכְתִיב אֲחֵר זֶה וַיֹּאמֶר
 אֲבָרְסִי הֵן לִי לֹא נִתְתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֵּן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ
 אֹתִי שֶׁהֵבִיא רָאָה לְסִתּוֹר אֵת עֲצֻמוֹ, דְּאֵדְרִיב
 מְעַלְמִיתָא הוּא, שְׁתַּלְמִידוֹ שֶׁחֲשׂוֹב כְּבָנוּ כְּאֵמֶת
 ו'ל (פסדריק ט:) כָּל הַמְּלַמֵּד לְכֵן חִבְרוּ הַתּוֹרָה
 מְעַלָּה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵלוֹ יָלְדוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ
 אוֹתוֹ. וְגַם מַה שֶּׁכְּתוּב 'וְהִנֵּה דָבָר ה' אֵלָיו'
 אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעִיף הוּא יִירָשֶׁךָ, לְכַאוֹרְהֵי
 לִיָּה לְמִימַר 'זֶרַעֲךָ הוּא יִירָשֶׁךָ'.

אליעור אינו תלמידו אלא רק מעתיק דרכיו

ויש לפרש, ויזעל פי דמקבל בידיו דהעושה

ביאור דברי יחזקאל

יעוין שם. י. ברש"י: דמשק, לפי התרגום מדמש
 היה, ולפי מדרש אגדה שדרף המלכים עד דמש
 ובתלמוד דרשו נוטריקון דולה ומשקה מתורת
 לאחרים. יא. מה שאמר אברהם 'בן ביתי יורש את
 היא ראה שסותרת את מה שאמר 'הן לי לא נתת זרע'
 מפני שהתלמיד חשוב כזרע. יב. ראוי הדבר שתלמיד
 יירש אותו, מפני שתלמיד נחשב כבן לרבו. יג. באר
 לשון שאמר לו אברהם 'הן לי לא נתת זרע', היה
 להשיבו 'זרעך הוא יירשך'.

מקורות ועיונים

שארם עושה בה מצוה או דבר קדושה, או הנשמה שורה בה
 היא, וכשהנשמה שורה באותה האבר או האבר מתנוע
 מכוחה, ומחמת זה נראית התנועה בחוץ, וזה משתנה בא
 לפי מעשיו הם תנועותיו, ובשביל זה התנועות של הצד
 מתוקים וטובים לרואיהן, כי מכת הנשמה היא התנו
 והנשמה היא חלק אלוה ממעל אשר כל הטוב בו, ולזה כשא
 עושה תנועות חבירו אינה מקובלת לשום אדם, מחמת
 שלו ולא היה נשמתו באבר ההיא כשעשה התנועה, והיא
 קדושה והוא רחמנא לצלן כעבורה זרה, שעושה תנועה
 חלק אלקות, כי אם מחמת שאהב התנועה שראה מחמת

כך כתב: ולפי מה שפרשנו בסמוך שנתן לו מעשר מכל, היינו
 אף מרכוש סדום, יש לומר כשהחזיר לו לא ניכה לו את
 המעשר, והיינו דקאמר 'הרימותי ידי לה' אם מחוט' וגו' שהוא
 לשון הרמה, ואמר שהוא מרים את המעשר לה' מידו, והוא
 לשון הכתוב 'איש כמתנת ידו' (דברים טו ט), ולא רצה לגבות
 את המעשר כשהחזיר לו את הרכוש, ולפי שאמרו חז"ל עשר
 בשביל שתתעשר, ואם היה מנכה לו את המעשר, היה מחפאר
 'אני העשרתי', שנתעשר מחמת המעשר שלו.
 והו' על פי דמקובץ בידיו. ראה בנועם אלימלך (פר' קדושים
 ד"ה אל מפת): שכחב בספרים שבכל אבר או תנועה

יעושה והתנועות שן
 יעושה צו דבר קדושה,
 לא פותח הרי זה ד
 שפתחו ויאמר
 הולך עוררי בי
 דמשק אליעור, ד
 שאין מוסיף והו'
 לעשות בכונה
 והתנועות שן
 פמהרה הזאת.
 מהות רבו ?
 מרבו עושה, פן
 לאחרים

דפרים אלך בא אבו
 תלמידו שהוא כו
 את דבר אינו ראוי
 הפירותיו ולפי
 אלף לקח מחקה את
 מן המעין ונ
 דבר לשבת בגוף הנ
 שהלמיד נקרא
 פהשגת עצנ
 יתה כנו
 הצורה היכות אל

הן בעיניו וזה אינו יו
 פתאפר לזה הטעם ה
 מהמת התנועה עצמי
 עושה בלא שכל
 פתח עובר לו
 התנועה כמסכה
 פאזהו דכלה פרי
 לתתה בדרכי ו
 אתפת תכרא בוער
 תעושה משנות וז
 הפל תאות עולל
 תסת עם העולם ב
 פתח הדעת כ
 תרא התנועה
 להם לא יראו,
 עושה כמו הצד
 יירשך כדברי רב